

**Informacja ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania
o stanie przygotowań organów prowadzących do objęcia
obowiązkiem szkolnym dzieci sześciolletnich**

1. Wstęp	3
2. Przygotowanie szkół do obniżenia wieku szkolnego	12
2.1 Zmiany w nauczaniu i opiece nad dziećmi w młodszym wieku szkolnym	12
2.2 Działania wspierające obniżenie wieku szkolnego	16
2.2.1 Środki finansowe przekazane organom prowadzącym z subwencji ogólnej i rezerwy części oświatowej subwencji ogólnej	16
2.2.2 Realizacja programu rządowego <i>Radosna Szkoła</i>	17
2.2.3 Realizacja projektów unijnych wspierających proces obniżenia wieku szkolnego	19
2.2.4 Działania informacyjno-promocyjne w zakresie obniżenia wieku szkolnego	26
3. Wychowanie przedszkolne jako podstawa przygotowania dziecka sześciolatniego do edukacji szkolnej	30
4. Przygotowanie szkół do obniżenia wieku szkolnego – wyniki badań i kontroli	38
4.1 Wyniki badań i kontroli prowadzonych przez MEN	38
4.1.1 Wyniki kontroli planowych i doraźnych prowadzonych przez kuratoria oświaty	38
4.1.2 Monitorowanie wdrażania rozwiązań organizacyjnych i metodycznych zalecanych w realizacji nowej podstawy programowej	39
4.2 Wyniki badań i kontroli prowadzonych przez inne podmioty niż Ministerstwo Edukacji Narodowej	44
4.2.1 Wyniki kontroli NIK w szkołach podstawowych i w gminach	44
4.2.2 Wyniki kontroli szkół prowadzonych przez GIS	44
4.2.1 Wyniki Informacji Rzecznika Praw Dziecka	47
4.2.2 Odniesienie się do raportu Fundacji i Stowarzyszenie Rzecznika Praw Rodziców	48
4.2.3 Omówienie wyników badań dotyczących zmian w systemie edukacji, przeprowadzonych przez Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS)	48
4.2.4 Omówienie wyników badań TUNSS – Test Umiejętności na Starcie Szkolnym zrealizowanych przez Instytut Badań Edukacyjnych (IBE)	50
5. Spis tabel, wykresów i zdjęć	57

1. Wstęp

Celem wprowadzanych od kilku lat zmian w zakresie edukacji najmłodszych jest stworzenie **takiego modelu, w którym każde dziecko w wieku 3-5 lat będzie objęte wychowaniem przedszkolnym, a edukacja szkolna będzie rozpoczynała się w wieku 6 lat.** Dzięki nowelizacji ustawy o systemie oświaty z 2009 roku, już od 2011 roku wszystkie pięcioletnie dzieci zostały objęte obowiązkiem rocznego przygotowania przedszkolnego. Przyjęta przez Sejm RP w 2013 roku tzw. „ustawa przedszkolna” wprowadza od 1 września 2015 roku prawo do wychowania przedszkolnego dla wszystkich dzieci czteroletnich, a od 1 września 2017 roku – dla wszystkich trzylatków.

Zgodnie z założeniami reformy obniżenia wieku obowiązku szkolnego, rok szkolny 2013/2014 to ostatni rok, w którym wszyscy rodzice mają wybór, czy posłać swoje sześciolatnie dziecko do szkoły, czy pozostawić je na kolejny rok w wychowaniu przedszkolnym. Od roku szkolnego **2014/2015** obowiązkiem szkolnym zostaną objęte **wszystkie dzieci siedmioletnie** oraz sześciolatki urodzone **w pierwszym półroczu 2008 roku.** Natomiast w roku szkolnym **2015/2016** do pierwszej klasy pójdzie **druga połowa rocznika 2008;** obowiązkiem szkolnym zostaną objęte również **wszystkie sześciolatki,** czyli dzieci urodzone w 2009 roku.

Dlaczego obniżamy wiek szkolny

Nadrzędnym celem obniżenia wieku szkolnego jest **jak najlepsze wykorzystanie potencjału rozwojowego dziecka.** Wiek sześciu lat to „**złoty wiek**” – w tym okresie dziecko szybko się rozwija, chłonie wiedzę i nabywa nowe umiejętności. Wcześniejsza nauka w szkole – o czym przekonują polscy i międzynarodowi eksperci – nie odbiera dziecku dzieciństwa, lecz daje szansę na stworzenie mu optymalnych warunków do odkrywania i poznawania świata, rozwoju szczególnych uzdolnień, kształtowania umiejętności i kompetencji, a także nabywania od najmłodszych lat doświadczeń potrzebnych w późniejszym, dorosłym życiu.¹

Dobre praktyki innych krajów, a od kilku lat także polskich szkół, pokazują, że **szkoła jest najlepszym miejscem dla sześciolatka.** Dzięki indywidualnemu podejściu, większym wymaganiom, a także programowi edukacyjnemu dostosowanemu do możliwości i potencjału młodszych dzieci sześciolatki nie tylko dobrze radzą sobie w szkole, ale – jak pokazuje zrealizowany przez Instytut Badań Edukacyjnych *Test Umiejętności na Starcie Szkolnym* (TUNSS, 2012/2013) – po roku nauki w pierwszej klasie **osiągają taki sam poziom umiejętności, jak ich siedmioletni koledzy.**

Zarówno na tle Europy, jak i świata Polska jest jednym z niewielu krajów, w którym edukacja szkolna rozpoczyna się dopiero w wieku 7 lat.

- **Do szkół podstawowych na terenie Unii Europejskiej uczęszcza 75% sześciolatków.**

---

¹ Por. *Rekomendacje dla polityki edukacyjnej: Droga edukacyjna sześciolatków – szkoła czy przedszkole?*, opracowanie zbiorowe, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2011.

Z danych Eurostatu wynika, że wzrost liczby sześciolatków w szkołach to europejski trend. Z szacunków dla 27 krajów UE wynika, że o ile w 1998 roku do szkół uczęszczało mniej niż 67% sześciolatków, to już w 2011 roku 75% z nich korzystało z edukacji w szkole.

W większości krajów obowiązek szkolny realizują dzieci sześciolatnie, a nawet młodsze, jak np. w Holandii, gdzie edukację w szkole dzieci rozpoczynają w wieku 4 lat, lub w Anglii i Irlandii – w wieku 5 lat. W ostatnich latach Słowenia i Norwegia obniżyły wiek szkolny do szóstego roku życia.

Zmiany w zakresie wieku spełniania obowiązku szkolnego w Polsce należy postrzegać jako **szansę na zrównanie szans edukacyjnych polskich dzieci w porównaniu z ich rówieśnikami z Unii Europejskiej i spoza kontynentu**. Świat się zmienia, a przyszłe pokolenia młodych Polaków będą konkurować nie tylko na polskim, ale również na europejskim i międzynarodowym rynku edukacyjnym, aby w przyszłości sprostać wyzwaniom dynamicznie zmieniającego się rynku pracy.

Sześciolatki gotowe na szkołę

Z badania *Test Umiejętności na Starcie Szkolnym* (TUNSS, 2012/2013) zrealizowanego na reprezentatywnej próbie sześcio- i siedmiolatków przez zespół naukowców Instytutu Badań Edukacyjnych wynika, że:

- **po roku szkolnej nauki sześciolatki znacznie przewyższają poziomem umiejętności matematycznych, czytania i pisania swoich rówieśników, którzy pozostali w przedszkolach lub uczęszczali do szkolnych „zerówek”.**

W szczególności dzieci, które w porównaniu z innymi dziećmi z grupy rówieśniczej na starcie szkolnym wykazywały niższy poziom umiejętności, rozwijały się znacznie szybciej dzięki nauce w szkole. Z badań TUNSS wynika, że dla tych sześciolatków **nauka w pierwszej klasie przynosi nawet dwukrotnie większe korzyści niż nauka w przedszkolu**. Ponadto badania te pokazują, że po roku nauki w szkole podstawowej dzieci sześcio- i siedmioletnie osiągają podobny poziom umiejętności.

Edukacja szkolna jest dla dziecka sześciolatniego wyzwaniem, ale też szansą pełnego wykorzystania jego potencjału.

Z licznych badań krajowych i międzynarodowych wynika, że im wcześniej dziecko rozpocznie edukację w szkole, tym:

- **szybciej i lepiej będzie się rozwijało;**
- **będzie odnosiło lepsze wyniki w nauce w późniejszych latach;**
- **lepiej rozwine umiejętność samodzielnego uczenia się;**
- **lepiej wykształci kompetencje społeczne i szybciej zintegruje się ze środowiskiem rówieśniczym;**
- **będzie miało większe szanse na wyrównanie swojego poziomu wiedzy w stosunku do innych rówieśników, co jest szczególnie ważne w kontekście uwarunkowań społecznych dzieci z uboższych rodzin oraz rodzin zamieszkałych na terenach wiejskich.²**

W kontekście polskiego krajobrazu edukacyjnego szczególnie istotny wydaje się ostatni argument. Wyniki badania TUNSS pokazują, że najwyższy wskaźnik przyrostu umiejętności obserwuje się w grupie najslabszych uczniów. Podobnie jak rezultaty badań w innych krajach, polskie badania wskazują na **znaczne korzyści ze wczesnego rozpoczynania nauki w szkole dla dzieci ze specjalnymi potrzebami**. Wyniki te są zaprzeczeniem opinii, że obniżenie wieku szkolnego jest reformą dla najzdolniejszych dzieci. W istocie obniżenie wieku szkolnego stanowi kluczowy element reform mających na celu wyrównanie szans edukacyjnych.

Szkoła gotowa na sześciolatki

W ostatnich latach działania samorządów umożliwiły **zapewnienie młodszym dzieciom przyjaznego przejścia z przedszkola do szkoły, a także stworzenie im dobrych i bezpiecznych warunków do nauki**. Dziś polska szkoła jest szkołą nowoczesną, coraz lepiej wyposażoną, zatrudniającą kadrę pedagogiczną o wysokich kwalifikacjach.

- **Nauczyciele pracujący w klasach I-III posiadają kwalifikacje odpowiednie do pracy z młodszym dzieckiem w przedszkolu.**

W zakresie metod pracy na poziomie edukacji wczesnoszkolnej w ostatnich latach obserwuje się widoczne postępy.

- **Szkoły zapewniają w coraz większym stopniu indywidualne podejście do każdego dziecka i dostosowanie metod pracy do tempa jego rozwoju.**

Jak pokazują wyniki prowadzonego od kilku lat monitorowania wdrażania nowej podstawy programowej w szkołach, jak deklarują ich dyrektorzy, nauczyciele coraz chętniej stosują aktywizujące metody nauczania, m.in. tworzą sytuacje zadaniowe, prowadzą ćwiczenia

---

² Dla powyższych wniosków por. m.in. *Dziecko sześciolatnie idzie do szkoły*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2012.

manipulacyjne, organizują zabawy dydaktyczne czy wycieczki w teren (ponad 79% badanych nauczycieli uczących klasy pierwsze i ponad 70% badanych nauczycieli uczących klasy trzecie stosowało takie metody pracy codziennie).

Jak deklarują dyrektorzy szkół w ramach ww. badania:

- **ponad 20% uczniów klas pierwszych badanych szkół podstawowych uczestniczy w zajęciach organizowanych z myślą o uczniach zdolnych, w tym w zajęciach dostosowanych do ich zainteresowań.**

Dyrektorzy i nauczyciele aktywnie uczestniczą w przygotowaniu szkół na przyjęcie sześciolatków; wspomagają ich w tym placówki doskonalenia nauczycieli.

- **Od stycznia do kwietnia 2013 roku placówki doskonalenia nauczycieli zrealizowały dla 66 589 nauczycieli szkół podstawowych różne formy doskonalenia w zakresie nauki szkolnej sześciolatków.**

Tematy szkoleń obejmowały między innymi:

- **metodykę pracy z dziećmi sześciolletnimi;**
- **problematykę psychologiczno-pedagogicznych aspektów rozwoju młodszych dzieci i związanych z tym zadań stawianych przed szkołą;**
- **przygotowanie rodziców do wspomagania dziecka w uczeniu się nowej roli.**

W ramach szkoleń:

- **przygotowano także dyrektorów i nauczycieli do prowadzenia w szkole punktu konsultacyjnego dla rodziców dzieci, które mogą rozpocząć naukę w pierwszej klasie szkoły podstawowej.**

Dyrektorzy i nauczyciele otrzymali ponadto materiały i opracowania wspomagające organizację i realizację działań adresowanych do rodziców dzieci, które rozpoczną naukę w szkole.

Przeprowadzono także:

- **działania w zakresie przygotowania dyrektorów i nauczycieli przedszkoli, nauczycieli oddziałów przedszkolnych i innych form wychowania przedszkolnego do współpracy ze szkołami podstawowymi**

w celu zachęcenia ich do organizowania i przeprowadzania spotkań wychowanków przedszkoli z uczniami klas pierwszych i starszych szkoły podstawowej.

Od 2010 roku Ośrodek Rozwoju Edukacji zorganizował szereg konferencji i seminariów w ramach programu „Sześciolatek w szkole”, a na jego stronie internetowej dostępne są poradniki, publikacje, programy nauczania, artykuły do wykorzystania dla samorządów, nauczycieli, dyrektorów i doradców metodycznych.

W ramach finansowanego ze środków unijnych projektu **Indywidualizacja procesu nauczania w klasach I-III w szkołach podstawowych**

- **nauczyciele nauczania wczesnoszkolnego doskonalą swoje umiejętności pracy z uczniami.**

W ramach ww. projektu szkoły doposażają swoją bazę w pomoce dydaktyczne pozwalające lepiej dostosować nauczanie do indywidualnych potrzeb, a także organizują dodatkowe zajęcia z uczniami, w tym np. logopedyczne, socjoterapeutyczne i psychoedukacyjne, rozwijające indywidualne zainteresowania. Działania te realizowane są od 2010 roku, we wszystkich województwach.

- **Na realizację projektu przeznaczono 150 mln euro, tj. 624 014 640 zł.**
- **Do tej pory działaniem objęto 9683 szkół podstawowych i ponad 630 tys. uczniów.**

Z danych za lipiec br. wynika, że suma zakontraktowanych środków wynosi **około 500 mln zł, co stanowi 80% wszystkich środków dostępnych w ramach programu.**

W ostatnich latach dzięki staraniom samorządów, w tym również dzięki zaangażowaniu środków z rezerwy części oświatowej subwencji ogólnej,

- **stale poprawia się stan sanitarny polskich szkół.³**

W przeprowadzonych w pierwszym półroczu 2012 roku przez Państwową Inspekcję Sanitarną kontrolach **bardzo dobrą lub dobrą ocenę** stanu przygotowania do obniżenia wieku szkolnego otrzymało ponad **93% skontrolowanych szkół** podstawowych.

- **Stać poprawa widoczna jest również w zakresie szkolnej opieki świetlicowej.**

Pomimo odnotowanego od 2006 roku spadku liczby uczniów w szkołach podstawowych o prawie 13%, **liczba etatów nauczycieli w świetlicach w szkole podstawowej zwiększyła się o 16%.**

Ważnym elementem wdrożenia dziecka do edukacji szkolnej jest zapewnienie mu okresu adaptacyjnego. W większości badanych szkół okres ten trwa do 2 miesięcy.

- **Szkoły mają obowiązek zapewnienia uczniom możliwości pozostawienia w szkole podręczników i przyborów szkolnych.**
- **Współczesna szkoła już od pierwszej klasy gwarantuje również naukę języka obcego i zajęcia komputerowe.**

---

³ Por. Pismo Głównego Inspektora Sanitarnego do Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 września 2012 roku (nr GIS-PZ-073-88/MB/12)

Jak wynika z deklaracji dyrektorów szkół objętych monitorowaniem wdrażania podstawy programowej:

- **w przypadku 90% szkół zajęcia wychowania fizycznego odbywają się przynajmniej raz w tygodniu w salach gimnastycznych i na szkolnym boisku;**
- **99% badanych szkół dysponuje oprogramowaniem komputerowym odpowiednim do wieku uczniów i ich potrzeb;**
- **w zdecydowanej większości szkół uczniowie mają możliwość korzystania ze sprzętu informatycznego także na innych lekcjach niż zajęcia komputerowe.**

W roku 2012/2013 w około 12 tys. szkół (92,5%) w Polsce uczyły się dzieci sześciolatnie – zarówno w klasach pierwszych szkoły podstawowej, jak i w oddziałach przedszkolnych w szkołach (w tzw. zerówkach).

- **W latach 2009-2013 naukę w pierwszych klasach rozpoczęło 240 tys. sześciolatków, a doświadczenia rodziców, którzy podjęli decyzję o wcześniejszym posłaniu swoich dzieci do szkół, są bardzo dobre.**

Wyniki zrealizowanych w ramach badania TUNSS ankiet rodzicielskich potwierdzają, że szkoły, do których uczęszczają ich dzieci, oferują zarówno bardzo dobry poziom edukacji, jak i opieki nad dzieckiem (odsetek całkowicie zadowolonych rodziców w obu przypadkach sięga powyżej 80%). Zdecydowana większość deklaruje również całkowite zadowolenie z nauczycieli (94%) oraz opieki nad dziećmi w szkolnej świetlicy (93,8%). Z ankiet w ramach TUNSS wynika wreszcie, że ponad 87% rodziców, którzy posłali swoje dziecko w wieku 6 lat do pierwszej klasy, nie żałuje swojej decyzji (przyp. wysokie zadowolenie z wyboru szkolnej ścieżki edukacyjnej dla swoich dzieci deklarowali również rodzice sześciolatków objęci badaniami CBOS w 2009 i 2011 roku).

Wsparcie szkół i organów prowadzących w procesie obniżania wieku szkolnego

Polska szkoła w ostatnich latach bardzo się zmieniła – zarówno pod względem infrastruktury, jak i kompetencji nauczycieli. Coraz lepsze wyposażenie szkół i stale rosnący poziom jakości nauczania są gwarancją rozwoju najmłodszych uczniów.

- **Wcześniejsza edukacja w szkole jest dziś szansą na dostęp do lepszej infrastruktury naukowej, sportowej i informatycznej.**

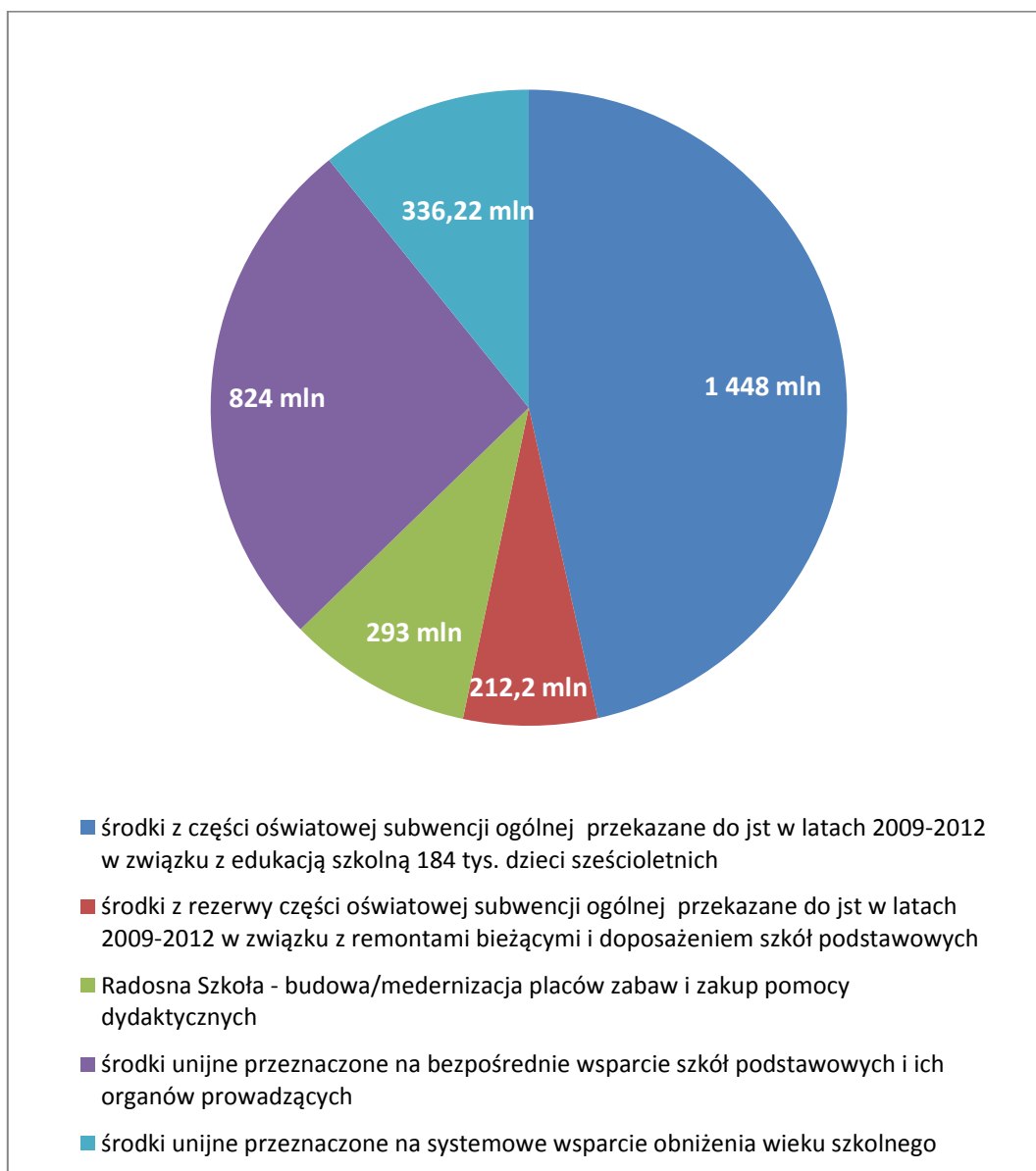
Gminy, placówki edukacyjne, nauczyciele i uczniowie otrzymują coraz więcej wsparcia ze środków rządowych i unijnych. W związku z edukacją dzieci sześciolatków od 2009 roku zarówno z budżetu państwa, jak i ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego organy prowadzące otrzymały znaczne środki finansowe na wsparcie szkół podstawowych.

W latach 2009-2012 z budżetu państwa na zadania związane z prowadzeniem szkół podstawowych przekazano kwotę **1 953,2 mln zł**, z czego:

- **1.448 mln zł z części oświatowej subwencji ogólnej, w związku z edukacją szkolną 184 tys. dzieci sześcioletnich;**
- **163,3 mln zł na bieżące remonty budynków szkół podstawowych z rezerwy z części oświatowej subwencji ogólnej;**
- **48,9 mln zł na wyposażenie szkół w sprzęt i pomoce dydaktyczne z rezerwy części oświatowej subwencji ogólnej;**
- **293 mln zł na budowę lub modernizację szkolnych placów zabaw i doposażenie szkół w ramach rządowego programu *Radosna szkoła*.**

Wykres 1. Wsparcie finansowe związane z edukacją najmłodszych dzieci (budżet państwa i środki unijne – kwoty w zł)

Ponadto, w roku 2013 jednostki samorządu terytorialnego prowadzące szkoły podstawowe otrzymały z budżetu państwa **w ramach części oświatowej subwencji ogólnej 794 mln zł.** Przekazanie tych środków jest związane ze wzrostem liczby uczniów w szkołach podstawowych o liczbę dzieci sześćioletnich, które już od 1 września 2013 roku rozpoczęły realizację obowiązku szkolnego.

Dodatkowo:

- **na bezpośrednie wsparcie szkół i ich organów prowadzących przeznaczono około 831,5 mln zł ze środków unijnych.**

Ponadto:

- **na projekty systemowe, niepolegające na przekazaniu w sposób bezpośredni wsparcia finansowego do organów prowadzących przeznaczono kwotę około 328,8 mln.**

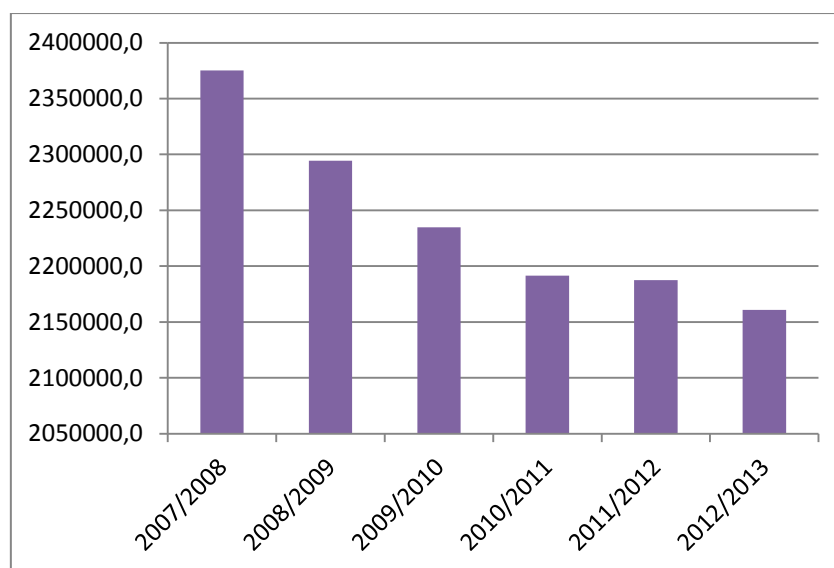
Najlepszy czas na zmiany

Najkorzystniejszym okresem na wprowadzanie zmian w zakresie wieku spełniania przez dzieci obowiązku szkolnego jest czas, w którym w wyniku zmian demograficznych w szkołach zmniejsza się liczba uczniów.

- **Od wielu lat liczba dzieci w szkołach podstawowych systematycznie maleje.**

W roku szkolnym 2007/2008 w szkołach podstawowych uczyło się ponad 2 300 tys. uczniów, natomiast w roku szkolnym 2012/2013 liczba uczniów w tym typie szkoły wynosiła prawie 2 161 tys. Oznacza to, że na przestrzeni lat 2007-2012 odnotowano spadek liczby uczniów w szkołach podstawowych o prawie 214,5 tys.

Wykres 2. Zmiana liczby uczniów w szkołach podstawowych w latach 2007-2012

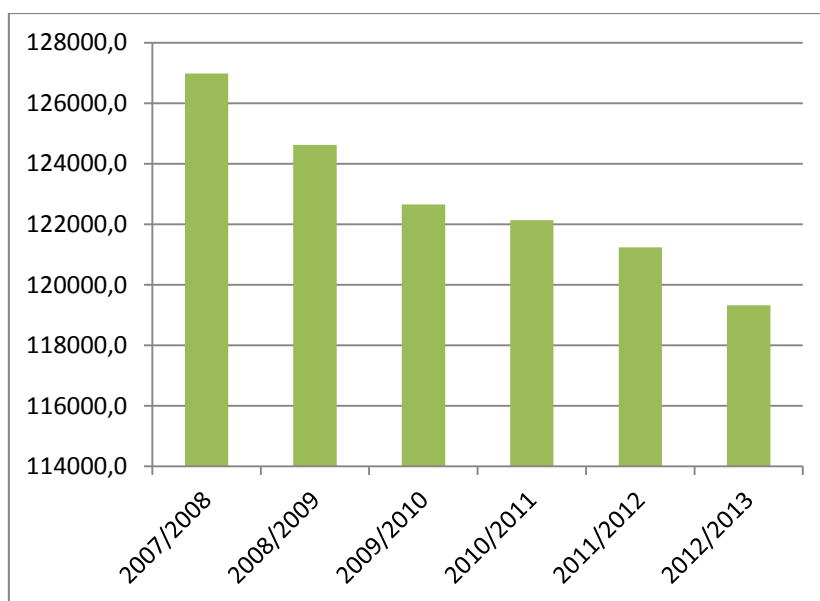
Źródło: Dane Głównego Urzędu Statystycznego

➤ **Znacznie zmniejszyła się również liczba oddziałów w szkołach podstawowych.**

W roku szkolnym 2007/2008 w szkołach podstawowych funkcjonowało prawie 127 tys. oddziałów, natomiast w roku szkolnym 2012/2013 liczba oddziałów w tym typie szkoły wynosiła powyżej 119 tys. Oznacza to, że na przestrzeni lat 2007-2012 odnotowano spadek liczby oddziałów w szkołach podstawowych o ponad 7,6 tys.

Zmniejsza się też liczba uczniów w oddziale. W roku szkolnym 2007/2008 średnia liczba uczniów w oddziale w szkole podstawowej wynosiła 19,1, a w roku szkolnym 2012/2013 – 18,5.

Wykres 3. Zmiana liczby oddziałów w szkołach podstawowych w latach 2007-2012

Źródło: Dane Głównego Urzędu Statystycznego

Obecnie w prawie 8,8 tys. szkołach na 13,5 tys. funkcjonuje tylko jeden oddział klasy pierwszej. Sytuacja demograficzna spowodowała, że:

➤ **w szkołach podstawowych na dzień dzisiejszy jest około 30 tys. pustych pomieszczeń dydaktycznych, w których nie odbywają się zajęcia lekcyjne.**

Pomieszczenia te mogą być wykorzystane jako sale lekcyjne w momencie zakończenia procesu obejmowania sześciolatków obowiązkiem szkolnym.

Powyższe tendencje powodują, że obecny czas jest okresem **korzystnym dla realizacji reformy obniżenia wieku szkolnego.**

Zgodnie z rozwiązaniami zawartymi w uchwalonej przez Sejm RP w dniu 30 sierpnia 2013 roku ustawie o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz ustawy o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw:

➤ **do pierwszej klasy w roku szkolnym 2014/2015 pójdzie 50% dzieci sześciolatków, w związku z tym liczba uczniów w szkołach podstawowych**

wyniesie 2 353 tys. i będzie nieznacznie mniejsza niż liczba uczniów szkół podstawowych w roku szkolnym 2007/2008 (2 375 tys.).

Maksymalna liczba uczniów w szkołach podstawowych wystąpi w roku szkolnym 2019/2020 (ok. 2 758 tys.) i będzie porównywalna do liczby uczniów w roku szkolnym 2004/2005 (2 724 tys.). Oznacza to, że:

- **proporcjonalnie do zwiększania się liczby uczniów w szkołach podstawowych zwiększy się liczba oddziałów i nauczycieli zatrudnionych w tego typu szkołach.**

W związku z powyższym należy przypuszczać, że:

- **reforma obniżenia wieku spełniania obowiązku szkolnego przyczyni się do zahamowania spowodowanego niżej demograficznym procesem likwidacji szkół oraz ograniczy związany z tym proces zwolnień wśród nauczycieli.**

W najbliższych latach zwiększy się przede wszystkim zapotrzebowanie na nauczycieli klas I-III, które następnie przesunie się na nauczycieli uczących w klasach IV-VI. Jednakże wielu nauczycieli posiada kwalifikacje do nauczania więcej niż jednego przedmiotu; dotyczy to także nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej.

2. Przygotowanie szkół do obniżenia wieku szkolnego

2.1 *Zmiany w nauczaniu i opiece nad dziećmi w młodszym wieku szkolnym*

Zmianom ustawowym wprowadzającym prawo, a następnie obowiązek rocznego przygotowania przedszkolnego dla pięcioletków oraz obniżających wiek rozpoczynania obowiązku szkolnego towarzyszyły także zmiany aktów wykonawczych. Przede wszystkim wzięto pod uwagę dostosowanie treści, metod i form pracy do możliwości psychofizycznych dzieci, zapewnienie odpowiednich kwalifikacji nauczycieli, opiekę i bezpieczeństwo dzieci młodszych itp.

Od 1 września 2009 roku w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych oraz innych formach wychowania przedszkolnego, jak również w klasach pierwszych szkoły podstawowej obowiązuje nowa podstawa programowa umożliwiająca efektywne kształcenie najmłodszych uczniów. Do nowej sytuacji zostały dostosowane również przepisy dotyczące wymagań kwalifikacyjnych do zajmowania stanowiska nauczyciela, wprowadzone *rozporządzeniem* Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 marca 2009 r. *w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli* (Dz. U. Nr 50, poz. 400 z późn. zm.).

Zdjęcie 1. Szkoła Podstawowa nr 15 w Gorzowie Wielkopolskim

W trosce o najmłodszego ucznia w 2009 roku zostało znowelizowane również rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 roku w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz. U. Nr 6, poz. 69). Należy również zauważyć, że zmiany dotyczące zasad organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz stworzenie nowego systemu doskonalenia nauczycieli zwiększa możliwości pomocy dzieciom w młodszym wieku szkolnym, ich rodzicom i nauczycielom. Również uchwalona przez Sejm RP w dniu 30 sierpnia br. ustawa o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz ustawy o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw ma zapewnić lepsze warunki organizacyjne pracy z uczniem w młodszym wieku szkolnym.

Jednym z założeń obniżenia wieku szkolnego jest maksymalne zbliżenie warunków nauczania i opieki w klasach I-III szkoły podstawowej do warunków, jakie są zapewniane dzieciom na etapie wychowania przedszkolnego.

- **Nauczyciel pracujący w szkole ma odpowiednie kwalifikacje do nauczania na danym etapie edukacyjnym** (rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 marca 2009 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli – Dz. U. Nr 50, poz. 400, z późn. zm.).

Nauczyciele pracujący w klasach I-III oprócz kwalifikacji do pracy w szkole mają także kwalifikacje do pracy z młodszym dzieckiem w przedszkolu. Umiejętności te są podstawą bezpiecznego i przyjaznego przeprowadzenia dziecka sześciolatniego przez okres

adaptacyjny w początkowym okresie nauki w klasie pierwszej oraz zapewniają ciągłość procesu edukacyjnego rozpoczętego w przedszkolu.

Z przekazanej przez Najwyższą Izbę Kontroli *Informacji o wynikach kontroli przygotowania gmin i szkół do objęcia dzieci sześciolletnich obowiązkiem szkolnym* wynika, że we wszystkich skontrolowanych placówkach nauczyciele posiadali wymagane prawem kwalifikacje do wykonywania zawodu.

- **Nową podstawę programową kształcenia ogólnego i wychowania przedszkolnego przygotowano tak, aby nauczyciel, opracowując program nauczania mógł dostosować jego treści, sposób i tempo realizacji do indywidualnych możliwości psychofizycznych swoich uczniów.** Oznacza to, że dzieci uczą się również poprzez zabawę (rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół – Dz. U., poz. 977).
- **Nauczyciel publicznej szkoły podstawowej, organizując w danym dniu pracę uczniów, dostosowuje czas trwania zajęć edukacyjnych i ich intensywność oraz długość przerw między nimi do potrzeb i możliwości dzieci.** Nauczyciel jest zobowiązany do zachowania ogólnego tygodniowego czasu zajęć – jednak w taki sposób, aby zagwarantować równomierne obciążenie uczniów lekcjami (rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół – Dz. U. Nr 61 poz. 624, z późn. zm. oraz rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach – Dz. U. z 2003 r. Nr 6, poz. 69, z późn. zm.).

Zdjęcie 2. Szkoła Podstawowa nr 6 im. Aleksandry Kujatowicz w Suwałkach

W celu wspomagania nauczycieli w podnoszeniu i doskonaleniu ich kompetencji, realizowanych jest szereg projektów unijnych, tj.:

- **Indywidualizacja procesu nauczania i wychowania uczniów klas I-III szkół podstawowych** (na realizację projektu przeznaczono ponad 624 mln zł.);
- **Podniesienie efektywności kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi** (wartość projektu wyniosła 7,42 mln zł).

Zmieniono również przepisy prawne w zakresie funkcjonowania placówek doskonalenia nauczycieli, zobowiązując je do dostosowania swojej oferty do podstawowych kierunków realizacji polityki oświatowej państwa, wśród których czołową pozycję zajmuje wspieranie rozwoju dziecka młodszego (rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 26 października 2012 r. *zmieniające rozporządzenie w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli* – Dz. U. poz. 1196).

- **W klasach I-III obowiązuje ocenianie opisowe, mające na celu pokazanie przede wszystkim postępów ucznia oraz zidentyfikowanie jego mocnych i słabych stron** (rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. *w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych* – Dz. U. Nr 83, poz. 562, z późn. zm.)

Ten sposób oceniania umożliwia rodzicom bieżące monitorowanie postępów dziecka, a nauczycielowi ułatwia takie planowanie pracy z poszczególnymi uczniami, aby uwzględnić przede wszystkim ich potrzeby rozwojowe i edukacyjne związane z przewyższaniem trudności w nauce i rozwijaniem uzdolnień.

- **W każdej publicznej szkole podstawowej, w której rodzice wyrażają taką potrzebę, musi być zagwarantowana opieka świetlicowa** (rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. *w sprawie statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół* – Dz. U. Nr 61, poz. 624, z późn. zm.).

W zależności od wieku, potrzeb i zainteresowań uczniów zajęcia w ramach opieki świetlicowej mogą odbywać się także w sali gimnastycznej, na boisku, placu zabaw lub w szkolnej pracowni przedmiotowej. Ponadto warto zauważyć, że już 90% szkół podstawowych posiada miejsce rekreacyjne wyposażone w ramach rządowego programu *Radosna szkoła*.

- **Szkoła musi zagwarantować każdemu dziecku miejsce na pozostawienie podręczników i przyborów szkolnych** (rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. *w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach* – Dz. U. z 2003 r. Nr 6, poz. 69, z późn. zm.).
- **Każdy uczeń i jego rodzic mają prawo do bezpłatnej pomocy psychologiczno-pedagogicznej organizowanej w systemie oświaty** (ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty – Dz. U. Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.,

rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 roku *w sprawie szczegółowych zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* – Dz. U., poz. 532) oraz rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 lutego 2013 roku *w sprawie zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych* – Dz. U., poz. 199).

Ponadto, zgodnie z uchwaloną przez Sejm RP w dniu 30 sierpnia 2013 r. ustawą o zmianie ustawy o systemie oświaty, **liczba dzieci w oddziałach klas I-III publicznej szkoły podstawowej** – podobnie jak w wychowaniu przedszkolnym – **nie będzie mogła być większa niż 25 uczniów, a oddział będzie musiał obejmować dzieci w zbliżonym wieku.**

Zmiany dotyczące liczby uczniów w klasie będą stopniowo wdrażane od 1 września 2014 roku, czyli od momentu, w którym dzieci sześciolatnie zostaną objęte obowiązkową edukacją szkolną.

2.2 Działania wspierające obniżenie wieku szkolnego

2.2.1 Środki finansowe przekazane organom prowadzącym z subwencji ogólnej i rezerwy części oświatowej subwencji ogólnej

W związku z rozpoczęciem edukacji szkolnej przez dzieci sześciolatnie do gmin nadal będą przekazywane dodatkowe środki w ramach podziału części oświatowej subwencji ogólnej. **W latach 2009-2012, w związku z edukacją szkolną dzieci sześciolatków, organy prowadzące szkoły podstawowe (gminy) otrzymały kwotę 1.448 mln zł, a w roku 2013 – 794 mln zł, w tym 391 mln zł w wyniku zastosowanego w algorytmie podziału części oświatowej subwencji ogólnej na rok 2013 – zwiększenia liczby uczniów szkół podstawowych dla dzieci i młodzieży oraz liczby uczniów ogólnokształcących szkół muzycznych I stopnia, ustalonej na podstawie danych z systemu informacji oświatowej dla bazowego roku szkolnego (2012/2013) o 2,9%. Zwiększenie to związane jest ze wzrostem liczby uczniów w szkołach podstawowych w związku z rozpoczęciem od 1 września 2013 roku przez dzieci sześciolatnie edukacji szkolnej. Środki te będą mogły być wykorzystane przez gminy w szczególności na lepsze przygotowanie szkół do przyjęcia dzieci sześciolatków.**

Jeszcze w bieżącym roku kalendarzowym, w ramach podziału 0,4% rezerwy części oświatowej subwencji ogólnej, jednostki samorządu terytorialnego prowadzące szkoły podstawowe mogą wnioskować o dodatkowe środki finansowe, które powinny być wykorzystane na dostosowanie szkół do potrzeb młodszych dzieci, w tym dzieci sześciolatków. **Od początku roku do września 2013 z rezerwy 0,4% jednostki samorządu terytorialnego prowadzące szkoły podstawowe otrzymały już dodatkowe dofinansowanie na:**

- **remonty bieżące mające na celu likwidację barier architektonicznych w odniesieniu do uczniów niepełnosprawnych (116 szkół podstawowych otrzymało kwotę 5.330.682 zł, a 67 zespołów szkół – kwotę 3.660.769 zł);**

- wyposażenie w sprzęt szkolny i pomoce dydaktyczne nowych oraz zmodernizowanych lub adaptowanych pomieszczeń do nauki (122 szkoły podstawowe otrzymały kwotę 3.249.242 zł, 4 zespoły szkół – 219 270 zł)

Zdjęcie 3. Sala lekcyjna w Publicznej Szkole Podstawowej nr 20 w Opolu

2.2.2 Realizacja programu rządowego *Radosna Szkoła*

Głównym celem programu rządowego *Radosna Szkoła* jest pomoc finansowa udzielana organom prowadzącym szkoły w tworzeniu warunków do realizowania nowej podstawy programowej kształcenia ogólnego w klasach I-III szkół podstawowych i ogólnokształcących szkół muzycznych I stopnia oraz w przygotowaniu szkół do rozpoczynania spełniania obowiązku szkolnego przez dzieci sześciolatnie. Dzięki zakupionym pomocom dydaktycznym oraz utworzonym lub zmodernizowanym szkolnym placom zabaw możliwe jest zwiększenie aktywności ruchowej dzieci, zapewnienie warunków do pielęgnowania sprawności fizycznej, promowanie nawyku aktywnego spędzania wolnego czasu, rozwijanie umiejętności motorycznych dzieci w młodszym wieku szkolnym, kształtowanie umiejętności społecznych, a także orientacji przestrzennej, analizy i syntezy słuchowej oraz koordynacji wzrokowo-ruchowej.

Zdjęcie 4. Szkolny plac zabaw przy Szkole Podstawowej nr 1 w Zielonej Górze

Beneficjentami pośrednimi Programu są organy prowadzące, publiczne i niepubliczne szkoły podstawowe oraz ogólnokształcące szkoły muzyczne I stopnia, czyli: jednostki samorządu terytorialnego, osoby prawne inne niż jednostki samorządu terytorialnego, osoby fizyczne oraz Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

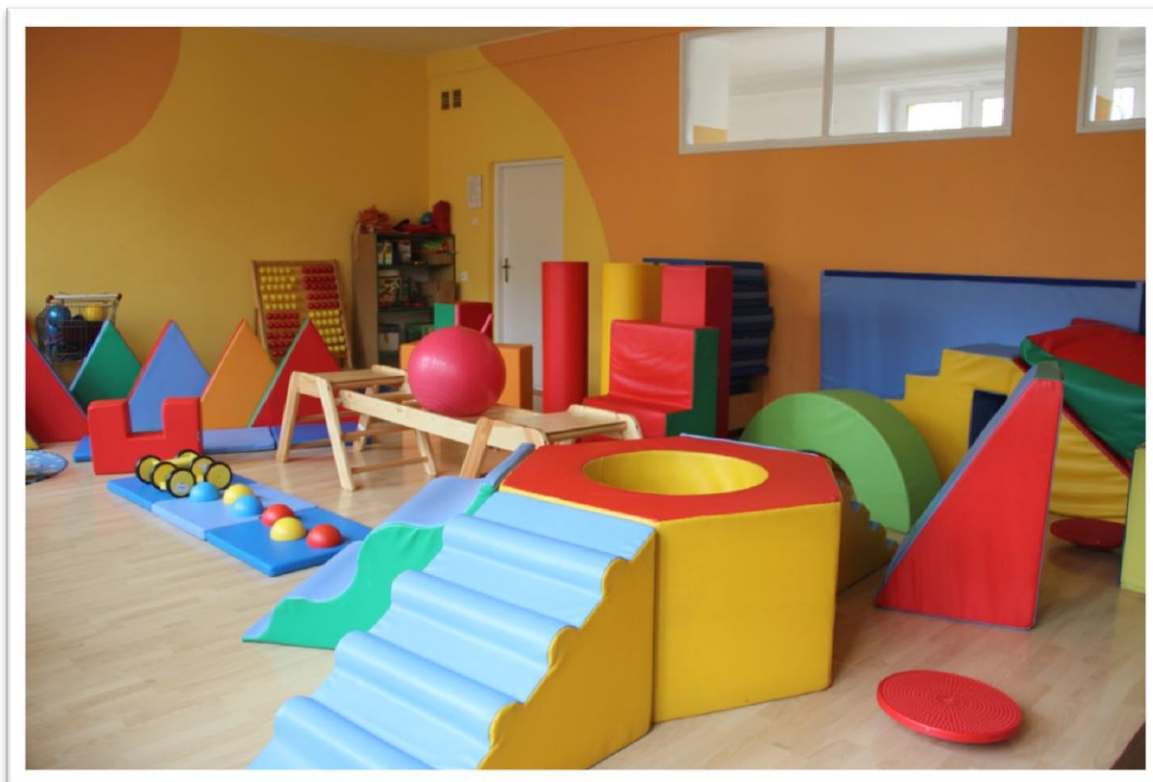
Organy prowadzące szkoły podstawowe w ramach programu mogą otrzymać wsparcie finansowego na:

- zakup albo zwrot kosztów zakupu pomocy dydaktycznych do miejsc zabaw w szkole (w wysokości 100% kwoty wsparcia finansowego wnioskowanej przez organ prowadzący);
- utworzenie lub modernizację, względnie zwrot kosztów utworzenia lub modernizacji szkolnych placów zabaw (w wysokości do 50% kosztów kwoty wsparcia finansowego wnioskowanej przez organ prowadzący).

W latach 2009-2012 wsparcie finansowe w zakresie zakupu pomocy dydaktycznych do szkolnych miejsc zabaw otrzymało 12 159 szkół podstawowych (90%). Oznacza to, że z kolorowych i nowoczesnych miejsc zabaw korzysta obecnie 1 090 668 uczniów, w tym 28 680 dzieci, które edukację szkolną rozpoczęły w wieku lat sześciu.

W ramach Programu do roku 2012 włącznie utworzono lub zmodernizowano szkolne place zabaw przy 2 649 szkołach podstawowych. Oznacza to, że z kolorowych i nowoczesnych placów zabaw na terenie całej Polski korzysta 318 587 uczniów, w tym 14 703 dzieci, które edukację szkolną rozpoczęły w wieku sześciu lat.

Łącznie w latach 2009-2012 na zakup lub zwrot kosztów zakupu pomocy dydaktycznych przeznaczonych na wyposażenie miejsc zabaw w szkołach oraz na utworzenie lub modernizację albo zwrot kosztów utworzenia lub modernizacji szkolnych placów zabaw wykorzystano ponad 293 mln zł, z czego 99 862 648 zł na pomoce dydaktyczne przeznaczone na wyposażenie miejsc zabaw w szkole oraz 193 808 357 zł na place zabaw.

Zdjęcie 5. Wewnętrzny plac zabaw w Szkole Podstawowej nr 9 w Oświęcimiu

2.2.3 Realizacja projektów unijnych wspierających proces obniżenia wieku szkolnego

Możliwość wsparcia organów prowadzących ze środków europejskich oferuje Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013 w ramach:

- Priorytetu IX PO KL *Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach*, Poddziałanie 9.1.1 *Zmniejszanie nierówności w stopniu upowszechnienia edukacji przedszkolnej* (kwota przeznaczona do wykorzystania – około 1 730 mln zł);
- Priorytetu III PO KL *Wysoka jakość systemu oświaty* (kwota przeznaczona do wykorzystania – około 336 mln zł).

Priorytet IX PO KL – bezpośrednie wsparcie finansowe dla szkół i ich organów prowadzących

Indywidualizacja procesu nauczania i wychowania uczniów klas I-III szkół podstawowych

Projekt *Indywidualizacja procesu nauczania i wychowania uczniów klas I-III szkół podstawowych* jest współfinansowany z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Priorytetu IX Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013, Działania 9.1. *Wyrównywanie szans edukacyjnych i zapewnienie wysokiej jakości usług edukacyjnych świadczonych w systemie oświaty*, Poddziałania 9.1.2. *Wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów z grup o utrudnionym dostępie do edukacji oraz zmniejszanie różnic w jakości usług edukacyjnych*.

Zdjęcie 6. Szkoła Podstawowa nr 15 w Gorzowie Wielkopolskim

Na realizację ww. projektu przeznaczono łącznie 150 mln EUR, tj. około 624 mln zł. Działania projektowe realizowane są od 2010 roku, we wszystkich województwach.

Z danych zebranych od urzędów marszałkowskich przez MEN w lipcu br. wynika, że zakontraktowano około 500 mln zł, co stanowi 80% całej alokacji.

Zdjęcie 7. Publiczna Szkoła Podstawowa nr 5 z Oddziałami Integracyjnymi. im Karola Musiōła w Opolu

Z powyższych danych wynika ponadto, iż wartość docelowa wskaźnika *liczba szkół podstawowych, które zrealizowały projekty dot. indywidualizacji nauczania określona w SzOP* zostanie wykonana w ponad 100%.

Celem ww. projektów jest wspomaganie szkół i nauczycieli w indywidualizacji procesu nauczania, tj. w diagnozowaniu potrzeb uczniów, przygotowywaniu programów i zajęć, w doposażeniu szkoły w niezbędne pomoce dydaktyczne oraz w organizowaniu dodatkowych zajęć edukacyjnych. Przystąpienie do projektu umożliwi szkole rozszerzenie oferty edukacyjnej, wykorzystanie ciekawych metod pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz zwiększenie dostępności pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla uczniów i ich rodziców.

W celu indywidualizacji pracy nauczyciela z uczniem, która jest konsekwencją założeń nowej podstawy programowej kształcenia ogólnego, a także na potrzeby prawidłowej realizacji projektu określonych zostało pięć (V) Standardów. Aby otrzymać dofinansowanie, szkoły muszą spełniać Standardy I-III. Środki z Europejskiego Funduszu Społecznego mogą być przeznaczone wyłącznie na realizację Standardu IV i V. W ramach tych standardów środki finansowe mogą być przeznaczone na:

1) organizację dodatkowych zajęć pozalekcyjnych:

- a) dla dzieci ze specyficznymi trudnościami w czytaniu i pisaniu, w tym także dzieci, u których występuje zagrożenie dysleksją;
- b) dla dzieci z trudnościami w uczeniu się matematyki;
- c) zajęć logopedycznych dla dzieci z zaburzeniami rozwoju mowy;
- d) zajęć socjoterapeutycznych i psychoedukacyjnych dla dzieci mających trudności w komunikowaniu się z otoczeniem;
- e) gimnastyki korekcyjnej dla dzieci z wadami postawy;

- f) specjalistycznych zajęć terapeutycznych dla dzieci niepełnosprawnych;
- g) uczniów uzdolnionych rozwijających swoje zainteresowania, szczególnie w zakresie nauk matematyczno-przyrodniczych (np. prowadzenie obserwacji przyrodniczych);

2) doposażenie bazy dydaktycznej szkoły w sprzęt specjalistyczny (tj. np. zakup oprogramowania oraz pakietów do diagnozowania i korygowania dysfunkcji i dysharmonii rozwojowych, takich jak: wady wymowy, dysleksja, wady postawy, zaburzenia koordynacji ruchowej).

Kwerenda przeprowadzona przez Ministerstwo Edukacji Narodowej w maju 2012 roku (wg stanu na marzec 2012 roku) wykazała, że średnio 31% środków zakontraktowanych w ramach projektów indywidualizacyjnych (tj. 122 192 086,48 zł) było przeznaczonych na zakup sprzętu dydaktycznego.

W ramach doposażenia szkół dokonano zakupu sprzętu szkolnego, tj. m.in. rzutników, tablic multimedialnych, komputerów, dostępu do usług internetowych, specjalistycznego oprogramowania, a także plansz i obrazków, atlasów i map, testów i ćwiczeń, pomocy multimedialnych, pomocy służących do prezentowania doświadczeń oraz modeli geometrycznych.

Z raportu z badania ewaluacyjnego *Indywidualizacja procesu nauczania i wychowania uczniów w klasach I-III w szkołach podstawowych* przygotowanego przez Instytut Badań Edukacyjnych w 2012 r. wynika, że dyrektorzy i koordynatorzy szkolni przyznają, że dzięki możliwości zakupu pomocy dydaktycznych i sprzętu szkolnego, wyposażenie szkół wyraźnie się poprawiło.

Modernizacja oddziałów przedszkolnych zlokalizowanych w szkołach podstawowych

W ramach *Poddziałania 9.1.1 Zmniejszanie nierówności w stopniu upowszechniania edukacji przedszkolnej* zabezpieczono 53,7 mln euro, tj. **około 200 mln zł na realizację projektów polegających na przygotowaniu oddziałów przedszkolnych zorganizowanych w szkołach podstawowych do świadczenia wysokiej jakości usług na rzecz dzieci w wieku przedszkolnym**. W ramach projektów z Poddziałania 9.1.1 będzie można m.in.: zorganizować plac zabaw, doposażyć toalety dla młodszych dzieci, wyposażać kuchnie i szatnie w ww. oddziale, zakupić meble do ww. oddziału (stoły, szafki, wykładziny, meble do części rekreacyjnej itp.), a także zakupić pomoce dydaktyczne (gry, zabawki, sprzęt multimedialny) itp.

Beneficjentami projektów systemowych mogą być wyłącznie organy prowadzące publiczne i niepubliczne szkoły podstawowe z oddziałami przedszkolnymi. Zasady aplikowania o środki unijne na takie przedsięwzięcia wraz z listą gmin (wg stanu wykazanego w Systemie Informacji Oświatowej na dzień 30.09.2012 r.) uprawnionych do otrzymania wsparcia, określa dokument Ministerstwa Rozwoju Regionalnego – *Zasady przygotowania, realizacji i rozliczania projektów systemowych w ramach Poddziałania 9.1.1 PO KL w zakresie przygotowania oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych do świadczenia wysokiej jakości usług na rzecz dzieci w wieku przedszkolnym*.

Pomocą w ramach projektów z ww. Poddziałania zostanie objętych blisko 2 500 istniejących oddziałów. W pierwszej kolejności środki trafią do gmin, w których brakuje publicznych i niepublicznych przedszkoli oraz innych form wychowania przedszkolnego, a także gmin położonych na obszarze wiejskim, o najniższym stopniu upowszechnienia edukacji przedszkolnej wśród dzieci w wieku 3-5 lat.

Zdjęcie 8. Publiczna Szkoła Podstawowa nr 5 z Oddziałami Integracyjnymi. im Karola Musiōła w Opolu

Priorytet III PO KL – Wysoka jakość systemu oświaty

Projekty realizowane w tym Priorytecie nie polegają na przekazaniu bezpośredniego wsparcia finansowego do organów prowadzących szkoły w celu przygotowania do objęcia obowiązkiem szkolnym dzieci sześciolletnich, natomiast zapewniają wsparcie systemowe – przygotowanie i wdrożenie odpowiednich regulacji prawnych i organizacyjnych oraz doskonalenie kadry zarządzającej oświatą w tym zakresie.

Podniesienie efektywności kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

Projekt *Podniesienie efektywności kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi* realizowany był w okresie od 1 marca 2010 r. do 31 grudnia 2011 r. Wartość projektu wyniosła 7,42 mln zł.

Celem projektu było zapewnienie świadczenia pomocy psychologiczno-pedagogicznej jak najbliżej miejsca zamieszkania dziecka/ucznia, w środowisku jego nauczania i wychowania, tj. w przedszkolu, szkole i placówce oświatowej, jak również poprawa jakości systemu kształcenia i wychowania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

W ramach projektu osiągnięto wszystkie zaplanowane cele i rezultaty, tzn.:

- opracowano model pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi zakończony publikacją, która została przekazana liderom zmian oraz uczestnikom spotkań informacyjno-konsultacyjnych (kamień milowy); w sumie we wszystkich

spotkaniach na temat nowego modelu pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami udział wzięło ponad 50 tysięcy uczestników;

- przeprowadzono pilotaż modelu pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w 103 szkołach, zakończony raportami (2 egzemplarze);
- przeszkolono 489 liderów zmian, którzy przeprowadzili spotkania informacyjno-konsultacyjne z kadrą zarządzającą i pedagogiczną szkół na temat nowego modelu pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Komplementarny w zakresie celów opisanego powyżej projektu oraz projektów dotyczących indywidualizacji procesu nauczania jest kończący się w 2014 roku projekt ***Opracowanie i wdrożenie kompleksowego systemu pracy z uczniem zdolnym***. Program ten był realizowany od lutego 2010 r. i miał na celu zapewnienie dziecku/uczniowi wsparcia i udzielanie mu zindywidualizowanej pomocy w zależności od dokonanego na poziomie szkoły rozpoznania zarówno specyficznych trudności, jak i uzdolnień ucznia.

Doskonalenie podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół pod kątem jej zgodności z gospodarką opartą na wiedzy

W ramach projektu systemowego *Doskonalenie podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół pod kątem jej zgodności z gospodarką opartą na wiedzy* (projekt MEN, **wartość rozliczona to 3,4 mln zł, okres realizacji: lata 2008-2009**) zmodernizowano proces kształcenia poprzez zmianę podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół pod kątem jej zgodności z gospodarką opartą na wiedzy i powiązaniem oferty edukacyjnej z potrzebami rynku pracy.

Wdrożenie podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół

W ramach projektu systemowego *Wdrożenie podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół* (projekt realizowany przez MEN, **wartość rozliczona to 6,1 mln zł, okres realizacji: lata 2009-2010**) zrealizowane zostały różnorodne działania wspierające dyrektorów szkół i nauczycieli we wdrażaniu zmian wynikających z nowej podstawy programowej oraz zmian organizacyjnych.

Wdrożenie podstawy programowej kształcenia ogólnego w przedszkolach i szkołach

W ramach projektu *Wdrożenie podstawy programowej kształcenia ogólnego w przedszkolach i szkołach* (projekt Ośrodka Rozwoju Edukacji, **wartość: 26,5 mln zł, okres realizacji: lata 2012-2015**) realizowane są działania mające na celu podniesienie i doskonalenie kwalifikacji nauczycieli i dyrektorów szkół i przedszkoli oraz pracowników naukowych i studentów wyższych uczelni w zakresie stosowania metod pracy z uczniem, sprzyjających realizacji celów ustalonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego.

System doskonalenia nauczycieli oparty na ogólnodostępnym kompleksowym wspomaganie szkół

W ramach projektu systemowego *System doskonalenia nauczycieli oparty na ogólnodostępnym, kompleksowym wspomaganie szkół* (projekt realizowany przez Ośrodek Rozwoju Edukacji, **wartość: 55 mln zł, okres realizacji: lata 2010-2015**) opracowano rozwiązania instytucjonalne funkcjonowania kompleksowego wspomaganie rozwoju szkół, w tym uruchomiono działania służące przygotowaniu kadry nauczycielskiej, powiatowych organizatorów rozwoju edukacji, pracowników systemu wspomaganie, dyrektorów szkół i przedszkoli. Wypracowane w ramach projektu rozwiązania instytucjonalne są wdrażane w ramach projektów konkursowych realizowanych przez powiaty, na łączną kwotę 212 mln zł. Docelowo projekty mają objąć 5 440 szkół oraz 400 przedszkoli.

Ogólnopolskie kampanie upowszechniające model uczenia się przez całe życie

W ramach projektu *Ogólnopolskie kampanie upowszechniające model uczenia się przez całe życie* (projekt MEN, wartość rozliczona: 25,8 mln zł, okres realizacji: lata 2008-2012) realizowane były działania dotyczące promocji idei uczenia się przez całe życie jako istotnego czynnika warunkującego rozwój społeczeństwa opartego na wiedzy, w tym promocja wczesnej edukacji (edukacji przedszkolnej oraz edukacji dzieci sześciolatków), promocja uczenia się przez całe życie.

Nowa perspektywa finansowa Unii Europejskiej na lata 2014-2020

W ramach nowej perspektywy finansowej UE na lata 2014-2020, Ministerstwo Edukacji Narodowej planuje działania polegające zarówno na wspieraniu szkoły w zakresie pracy z uczniem młodszym, jak i działania służące indywidualizacji podejścia do ucznia.

Obniżenie wieku spełniania obowiązku szkolnego do szóstego roku życia powoduje, że młodsze dzieci rozpoczynają naukę nie tylko w klasie pierwszej, ale w konsekwencji także w każdej kolejnej klasie i na każdym kolejnym etapie edukacji szkolnej. Dlatego już teraz Ministerstwo Edukacji Narodowej przygotowuje programy wsparcia dla nauczycieli, którzy na kolejnych etapach edukacyjnych będą pracowali z uczniami o rok młodszymi niż to miało miejsce dotychczas.

Zakłada się, że opracowane programy wsparcia dla szkół będą obejmować:

- przygotowanie narzędzi do rozpoznania problemów w funkcjonowaniu dziecka młodszego w momencie przekraczania progów edukacyjnych;
- opracowanie materiałów edukacyjnych oraz przygotowanie szkoleń i warsztatów dla nauczycieli, uczniów i ich rodziców w zakresie pracy i współpracy z uczniem młodszym;
- wsparcie systemu edukacji przedszkolnej, w tym głównie dla obszarów / środowisk defaworyzowanych;
- działania służące indywidualizacji podejścia do ucznia, również poprzez wspieranie jednostek systemu oświaty w pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (w tym doposażenie jednostek systemu oświaty w pomoce dydaktyczno-naukowe).

Przez identyfikację problemów, a następnie opracowanie programów wsparcia uczniów młodszych zostaną stworzone warunki ułatwiające pokonywanie kolejnych progów edukacyjnych. Działania służące indywidualizacji nauczania będą dotyczyły wsparcia jednostek systemu oświaty w pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi pod względem wyposażenia szkół i placówek w odpowiednie pomoce dydaktyczne, opracowania narzędzi do diagnozy i terapii, a także przygotowania specjalistów i nauczycieli w tym zakresie. Projekty te będą realizowane zarówno na poziomie centralnym (opracowanie rozwiązań systemowych oraz wsparcie dla kadry zarządzającej i trenerskiej), jak i na poziomie regionalnym (bezpośrednie wsparcie dla szkół i placówek, uczniów i nauczycieli).

2.2.4 Działania informacyjno-promocyjne w zakresie obniżenia wieku szkolnego

Obniżenie wieku spełniania obowiązku szkolnego jest jednym z priorytetowych zadań polityki oświatowej państwa. Obowiązkiem Ministra Edukacji Narodowej jest dołożenie wszelkich starań, aby zapewnić społeczeństwu możliwie szeroki dostęp do informacji o samej zmianie, jak i jej przyczynach, działaniach ją wspierających oraz korzyściach jakie ze sobą niesie. MEN realizuje te zadania poprzez działania komunikacyjne w postaci stałej, wielotorowej kampanii informacyjnej skierowanej do wszystkich grup zainteresowanych zmianą: rodziców, nauczycieli, dyrektorów szkół i placówek przedszkolnych, jednostek samorządu terytorialnego, a także do szerokiej opinii publicznej.

Głównym celem ww. działań jest dostarczenie rodzicom niezbędnej wiedzy ułatwiającej podjęcie decyzji o zapisaniu sześciolatniego dziecka do szkoły w okresie przejściowym przed wprowadzeniem obowiązku szkolnego na podstawie rzetelnych i pełnych informacji. Celem podejmowanych działań jest również przekazanie podobnej wiedzy rodzicom dzieci, które w wieku sześciu lat zostaną objęte obowiązkiem szkolnym, oraz szerokiej opinii publicznej. W realizacji tych działań dużą rolę odgrywa współpraca z gminami – organami prowadzącymi szkoły podstawowe. Jest to główny partner działań komunikacyjnych, który ma bezpośredni kontakt zarówno z dyrektorami i nauczycielami szkół podstawowych i przedszkoli, jak również z pracownikami poradni pedagogiczno-psychologicznych i z rodzicami.

Podejmowane działania informacyjno-promocyjne mają na celu:

1. informowanie rodziców o funkcjonowaniu dziecka sześciolatniego w szkole w kontekście obniżenia wieku szkolnego;
2. informowanie rodziców o szansach edukacyjnych dziecka rozpoczynającego wcześniej naukę w szkole (na podstawie wyników badań, analiz i ekspertyz);
3. informowanie rodziców o sposobach wspierania dziecka w osiągnięciu gotowości szkolnej (w tym odpowiedzi na pytania: jak diagnozować, z kim konsultować się, jak pracować z dzieckiem itp.);
4. promowanie dobrych praktyk współpracy przedszkoli i szkół w zakresie obniżenia wieku szkolnego (w tym odpowiedzi na pytania: jak zapewnić dziecku łagodne

i przyjazne przejście z przedszkola do szkoły, jak nawiązywać współpracę pomiędzy nauczycielami/opiekunami z przedszkoli i szkół);

5. promowanie dobrych praktyk samorządów w zakresie obniżenia wieku szkolnego (w tym odpowiedzi na pytania: w jaki sposób informować rodziców o możliwościach wcześniejszej edukacji szkolnej dziecka, jak ułatwiać rodzicom dostęp do informacji na ten temat).

MEN podejmuje szereg działań informacyjnych mających upowszechnić ideę obniżenia wieku spełniania obowiązku szkolnego, m.in. poprzez:

1. uruchomienie kanałów bezpośredniego kontaktu dla rodziców zainteresowanych odpowiedziami na pytania dotyczące obniżenia wieku spełniania obowiązku szkolnego.
  - a) MEN uruchomił specjalny adres e-mail (szesciolatek@men.gov.pl) przeznaczony wyłącznie do bezpośredniego kontaktu dla osób (głównie rodziców) zainteresowanych kwestiami związanymi z obniżeniem wieku realizacji obowiązku szkolnego; poprzez ten kanał informacyjny do MEN zgłaszane są również uwagi dotyczące stanu infrastruktury, bądź przestrzegania przepisów oświatowych dotyczące konkretnych szkół;
  - b) 11 czerwca 2013 r. MEN uruchomił dodatkowo infolinię pn. „6-linia”; osoby zainteresowane kwestiami związanymi z obniżeniem wieku spełniania obowiązku szkolnego (rodzice uczniów i dzieci w wieku przedszkolnym, jak również samorządowcy) mogą telefonicznie, pod numerem (22) 34 74 700, uzyskać od przeszkolonych pracowników MEN odpowiedzi na interesujące ich pytania; pod tym numerem można zgłosić również potrzebę interwencji w szkole, co do której zaobserwowano nieprawidłowości w zakresie przygotowania na przyjęcie sześciolatków; Infolinia jest czynna od poniedziałku do piątku w godz. 10.00 – 18.00;

- c) potrzebę interwencji w konkretnej placówce szkolnej można zgłosić także elektronicznie, poprzez specjalnie przygotowany do tego celu formularz na stronie internetowej MEN www.6latki.men.gov.pl, znajdujący się w zakładce „Interwencja”; tam można sprawdzić również status zgłoszonej interwencji (niezależnie od tego, czy została zgłoszona telefonicznie, czy poprzez elektroniczny formularz), poprzez wpisanie w wyszukiwarkę numeru interwencji.

2. Działania poprzez internet:

- a) MEN uruchomił stronę internetową dla rodziców, nauczycieli i organów prowadzących szkoły, związaną z nauką sześciolatków w pierwszej klasie (www.6latki.men.gov.pl); na ww. witrynie znajdują się informacje o przyczynach obniżenia wieku obowiązku szkolnego, wyniki badań, opisy dobrych praktyk, najczęstsze pytania i odpowiedzi związane z nauką sześciolatków w szkole oraz porady dla rodziców, nauczycieli i samorządowców; na stronie tej znajduje się również wspomniany wyżej formularz interwencyjny, za pomocą którego można zgłosić nieprawidłowość w konkretnej szkole;
- b) MEN upowszechnia ideę obniżenia wieku obowiązku szkolnego również poprzez dystrybucję materiałów graficznych, filmowych i wizualnych na własnych profilach na portalach społecznościowych *You Tube*, *Facebook* i *Twitter*.

3. Spotkania bezpośrednie:

W związku z reformą obniżenia wieku szkolnego, od początku 2013 roku, członkowie kierownictwa MEN odwiedzili wszystkie województwa na terenie kraju (łącznie 35 wizyt), celem odbycia spotkań z rodzicami dzieci sześciolatków (łącznie ponad 2 800 uczestników) i przedstawicielami lokalnych środowisk oświatowych, w tym: z samorządowcami, dyrektorami oraz nauczycielami szkół i przedszkoli (łącznie ok. 5,5 tys. uczestników). Celem tych wizyt było promowanie dobrych lokalnych praktyk samorządów, jak również prezentowanie przykładów dobrej współpracy przedszkoli i szkół w kontekście wdrażania reformy obniżenia wieku szkolnego. Powyższe spotkania były również okazją do wymiany opinii i upowszechniania informacji o powodach i zaletach obniżenia wieku obowiązku szkolnego.

Ilustracja 1. Plakaty w ramach kampanii informacyjnej MEN „Mam 6 lat”

4. Materiały informacyjne:

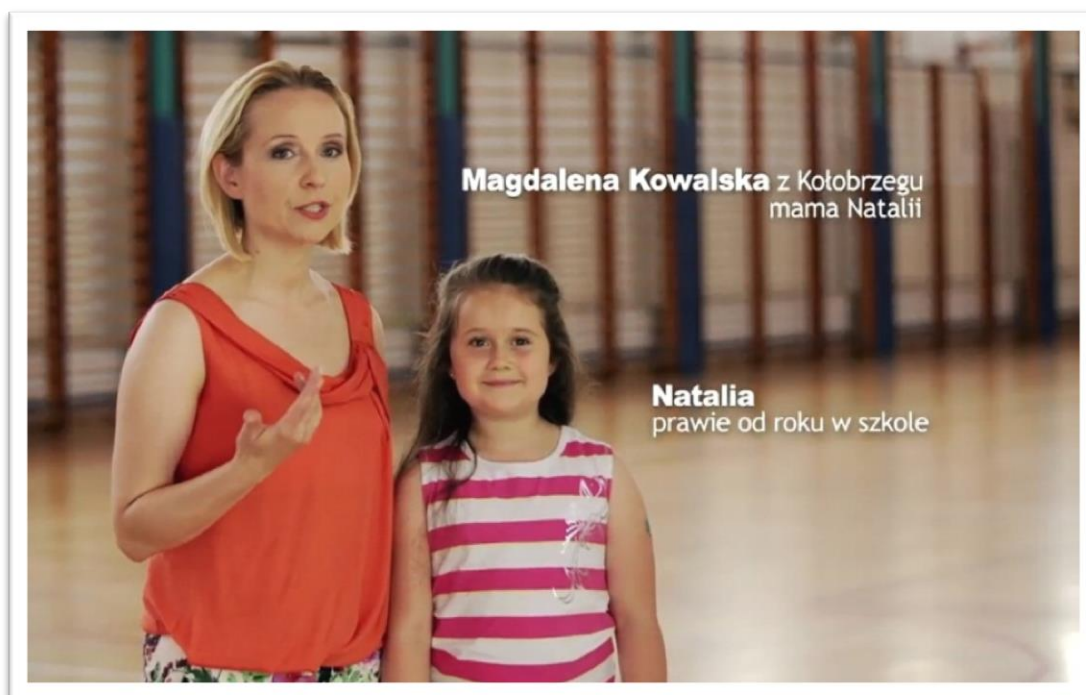
- a) MEN wydał trzy ulotki informacyjne i dwa plakaty na temat edukacji szkolnej sześciolatków, które zostały wysłane bezpośrednio do organów prowadzących szkoły podstawowe i przedszkola oraz poradni psychologiczno-pedagogicznych, z przeznaczeniem do dystrybucji wśród rodziców w placówkach wychowania przedszkolnego i szkołach podstawowych; materiały te były dystrybuowane również podczas wizyt członków kierownictwa MEN na terenie województw;
- b) MEN przekazał gminom również broszurę „Sześciolatki w szkole. Działania samorządów – dobre praktyki” wydaną przez Ośrodek Rozwoju Edukacji, która zawiera podsumowanie wyników badania ORE dotyczącego działań samorządów na rzecz zwiększenia liczby sześciolatków w szkole oraz prezentuje dobre praktyki samorządów w tym zakresie;
- c) w grudniu 2012 roku opublikowano w prasie codziennej wkładkę „Mam 6 lat”, wydaną w ramach cyklu „Oświatowe ABC”; na czterech stronach zamieszczono informacje dotyczące obniżenia wieku obowiązku szkolnego, a także wskazówki dla rodziców, czym kierować się przy wyborze szkoły dla sześciolatka, jak przygotować dziecko do pierwszej klasy oraz jak rozpoznać dojrzałość szkolną dziecka.

5. Działania aktywizujące społeczność szkolną – promowanie dobrych praktyk:

MEN zrealizował dwie edycje konkursu „Mam 6 lat” skierowanego do rodziców uczniów i środowiska szkolnego. Konkurs miał na celu popularyzację obniżenia wieku spełniania obowiązku szkolnego poprzez uświadomienie, jakie umiejętności zdobywa sześciolatek w szkole. Celem dodatkowym było upowszechnianie najciekawszych doświadczeń rodziców i ich dzieci, które poszły do szkoły jako sześciolatki.

6. Kampania w mediach (spoty TV, radio, internet):

- a) przygotowano i wyemitowano w telewizji, radiu i internecie cztery rodzaje spotów informacyjnych:
  - spot „Mam 6 lat – chcę iść do szkoły” – emitowany w grudniu 2012 roku (TV);
  - spot z udziałem Moniki Dryl, Mateusza Krautwursta i Michała Rusinka – emitowany w okresie luty-kwiecień 2013 roku (TV, radio, internet);
  - spot z udziałem Doroty Zawadzkiej, Weroniki Książkiewicz i prof. Krzysztofa Konarzewskiego – emitowany w okresie luty-kwiecień 2013 roku oraz w czerwcu 2013 roku (TV, radio, internet).
  - spoty z wypowiedziami rodziców, którzy zapisali swoje dzieci do szkoły w wieku 6 lat (spoty pokazują pozytywne doświadczenia rodziców i dzieci w kontekście obniżenia wieku obowiązku szkolnego) – emitowane w okresach czerwiec-lipiec i koniec sierpnia 2013 roku (TV, internet).

Ilustracja 2. Spot MEN w ramach kampanii informacyjnej MEN „Mam 6 lat”

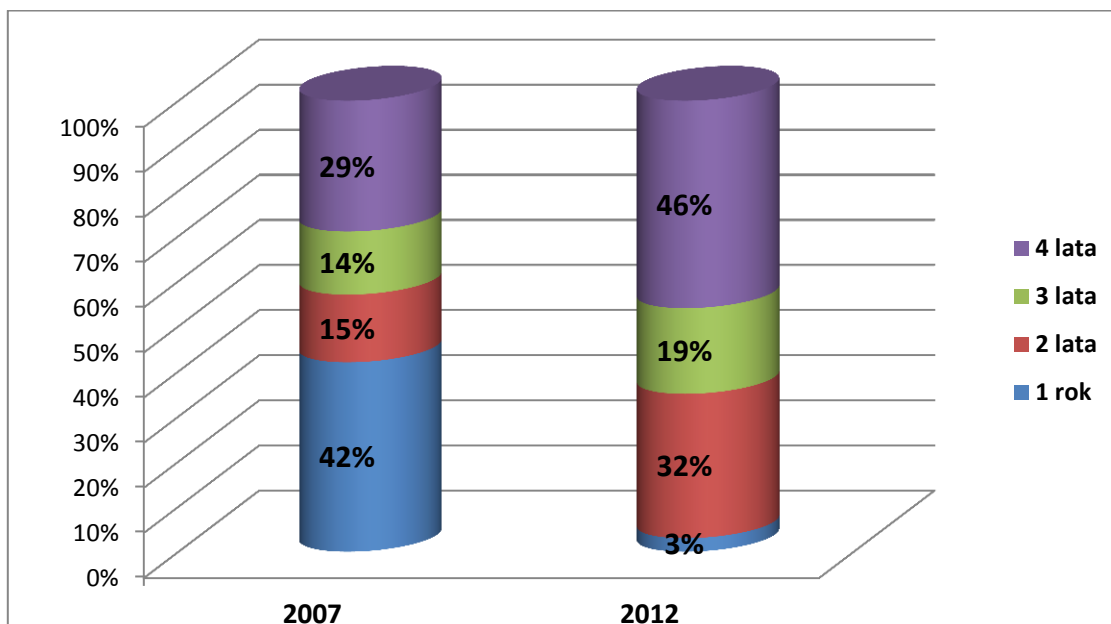
W kontekście wyników przeprowadzonego w 2013 roku przez Fundację Centrum Badania Opinii Społecznej sondażu pt. „Czy sześciolatek powinien iść do szkoły?” (CBOS, BS/90/2013) można stwierdzić, że podejmowane przez Ministerstwo Edukacji Narodowej działania informacyjno-promocyjne w zakresie obniżenia wieku szkolnego są skuteczne. Spośród badanych aż 84% przyznało, że słyszało o wprowadzanych zmianach związanych ze wcześniejszym rozpoczynaniem przez dzieci edukacji szkolnej.

3. Wychowanie przedszkolne jako podstawa przygotowania dziecka sześciolatka do edukacji szkolnej

Wychowanie przedszkolne jest pierwszym i niezwykle istotnym etapem edukacji dziecka, gdyż stanowi podbudowę pod edukację szkolną, a jednocześnie służy wyrównywaniu szans edukacyjnych przyszłych uczniów. Dostrzegając ogromne znaczenie wczesnej edukacji dla rozwoju dziecka, rząd już kilka lat temu zdecydował, że upowszechnienie wychowania przedszkolnego będzie jednym z głównych priorytetów polityki edukacyjnej państwa. Od początku nie ulegało również wątpliwości, że tylko zmiany systemowe mogą skutecznie przyczynić się do osiągnięcia widocznych postępów w tym obszarze.

W ostatnich latach znacząco zmieniła się długość pobytu dziecka w wychowaniu przedszkolnym. Dane przedstawione na poniższym wykresie pokazują, jak zmienił się okres edukacji przedszkolnej poprzedzający rozpoczęcie nauki w pierwszej klasie szkoły podstawowej.

Wykres 4. Porównanie procentowe rozpoczynania i długości okresu przebywania w wychowaniu przedszkolnym dzieci w latach 2007 i 2012

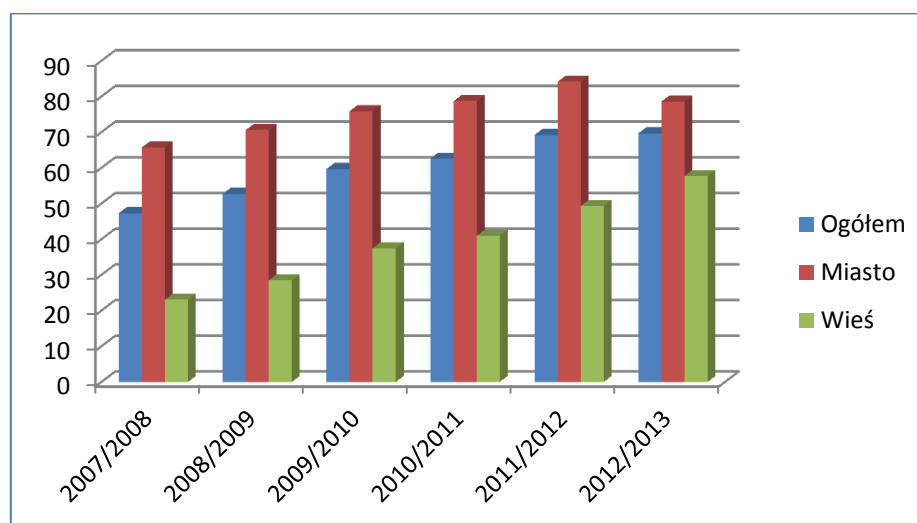

Źródło: Dane z Systemu Informacji Oświatowej

W 2007 roku aż 42% dzieci sześciolletnich po raz pierwszy uczęszczało do przedszkola, podczas gdy sześciolatki, które uczęszczały do przedszkola przez okres 4 lat, stanowiły 29%. Na przestrzeni ostatnich pięciu lat proporcje te wyraźnie się odwróciły: W 2012 roku udział procentowy dzieci sześciolletnich, które pozostawały przez 4 lata w wychowaniu przedszkolnym, wzrósł do 46%, natomiast procent sześciolatków mających za sobą jedynie rok edukacji przedszkolnej spadł do 3%.

Również wskaźnik procentowy udziału dzieci w wieku 3-5 lat z obszarów miejskich i wiejskich z roku na rok systematycznie zwiększa się, co obrazuje poniższy wykres.

Wykres 5. Wskaźnik liczby dzieci w wieku 3-5 lat uczęszczających – do placówek wychowania przedszkolnego do ogólnej liczby dzieci w wieku 3-5 lat w %

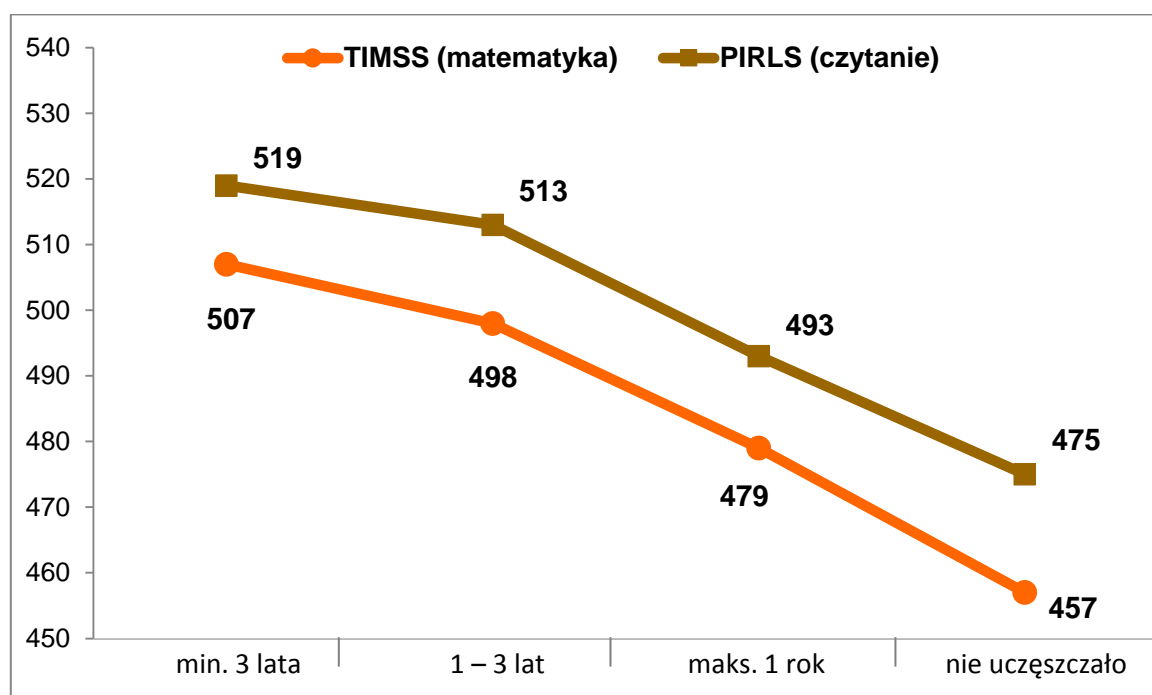
Źródło: Dane z Systemu Informacji Oświatowej

W liczbach bezwzględnych dynamika wzrostu liczby dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym przedstawia się w sposób następujący: w roku szkolnym 2007/2008 – 871,9 tys. dzieci, w roku szkolnym 2008/2009 – 919,1 tys. dzieci (przyrost o 47,2 tys. dzieci). W kolejnym roku szkolnym – 2009/2010 liczba ta wzrosła do 994,1 tys. dzieci (przyrost o 75 tys. dzieci). W roku szkolnym 2010/2011 liczba ta osiągnęła wielkość 1 059,3 tys. (przyrost o kolejne 65,2 tys. dzieci). W roku szkolnym 2011/2012 liczba ta wynosiła 1160,5 tys. dzieci (co oznacza kolejny przyrost o blisko 101 tys. dzieci). W bieżącym roku szkolnym (2012/2013) liczba ta wzrosła do 1 216,5 tys. dzieci (wzrost w porównaniu w rokiem ubiegłym o kolejne 56 tys. dzieci).

Wychowanie przedszkolne drogą do sukcesu edukacyjnego dziecka

Wychowanie przedszkolne stanowi klucz do sukcesu edukacyjnego dziecka. Dłuższy okres wychowania przedszkolnego sprzyja rozwojowi predyspozycji potrzebnych do nabywania przez dziecko podstawowych umiejętności, wykształcenia przez nie kluczowych kompetencji, jak również osiągania dobrych wyników w nauce w późniejszych latach szkolnej edukacji. Teza ta znajduje potwierdzenie w międzynarodowych badaniach PIRLS i TIMSS z 2011 roku, które pokazują, że dzieci, które uczęszczały przez 3 lata do przedszkola, odnoszą znacznie lepsze wyniki w czytaniu i liczeniu niż te, które z wychowania przedszkolnego korzystały tylko przez rok lub wcale.

Wykres 6. Średni wynik dziecka (liczba punktów w teście umiejętności) a czas edukacji w wychowaniu przedszkolnym

Źródło: TIMSS 2011 International results in Mathematics, Executive Summary, str. 12, http://timssandpirls.bc.edu/timss2011/downloads/T11_IR_M_Executive_Summary.pdf
 PIRLS 2011 International Results in Reading, Executive Summary, str. 12, http://timssandpirls.bc.edu/pirls2011/downloads/P11_IR_Executive%20Summary.pdf

Jak wynika z powyższego wykresu, liczba punktów z testu matematycznego i testu badającego umiejętność czytania rośnie wprost proporcjonalnie do długości czasu pozostawania dziecka w przedszkolu. Nie oznacza to jednak, że okres wychowania przedszkolnego należy wydłużać – dowodzi tego niewielki już tylko przyrost umiejętności w ostatnim roku w stosunku do pierwszych dwóch lat edukacji przedszkolnej (różnica w testach dzieci pozostających w przedszkolu przez

okres średnio 2 lat a tych, które z wychowania przedszkolnego korzystały przez minimum 3 lata, utrzymuje się na poziomie 6 punktów w teście z matematyki i 9 punktów w teście z czytania).

Świadomość znaczenia edukacji przedszkolnej dla zwiększania szans edukacyjnych dzieci spowodowała, że jednym z głównych zamierzeń Rządu RP, w tym Ministerstwa Edukacji Narodowej, realizowanych konsekwentnie od 2007 roku, jest upowszechnienie wychowania przedszkolnego dzieci w wieku 3-5 lat. Obecnie udział dzieci w wychowaniu przedszkolnym nie ogranicza się do realizacji obowiązku rocznego przygotowania przedszkolnego. Coraz więcej dzieci korzysta z edukacji przedszkolnej przez dwa, a nawet trzy lata. W roku szkolnym 2012/2013 wychowaniem przedszkolnym objętych było 1 216,5 tys. dzieci, co stanowi trudny do przecenienia postęp w stosunku do roku 2005/2006, kiedy do placówek wychowania przedszkolnego uczęszczało 840 tys. dzieci.

Upowszechnienie edukacji przedszkolnej w praktyce

Koncepcja upowszechnienia wychowania przedszkolnego ma charakter systemowy. Została ona oparta na wdrożonych i sprawdzonych w innych krajach europejskich rozwiązaniach z zakresu tzw. polityki małego dziecka. Wdrażane przez Ministerstwo Edukacji Narodowej rozwiązanie obejmuje:

- rozwój sieci placówek wychowania przedszkolnego i udostępnienie różnych form wychowania przedszkolnego dla dzieci w wieku przedszkolnym;
- wsparcie pedagogiczne oraz pomoc w rozwiązywaniu problemów dla rodziców wychowujących małe dzieci, w tym prowadzenie różnych form edukacji rodziców;
- zapewnienie pomocy psychologiczno-pedagogicznej i specjalistycznej mającej na celu wspieranie rozwoju i edukacji dzieci, wyrównywanie opóźnień i dysharmonii rozwojowych oraz terapię zaburzeń.

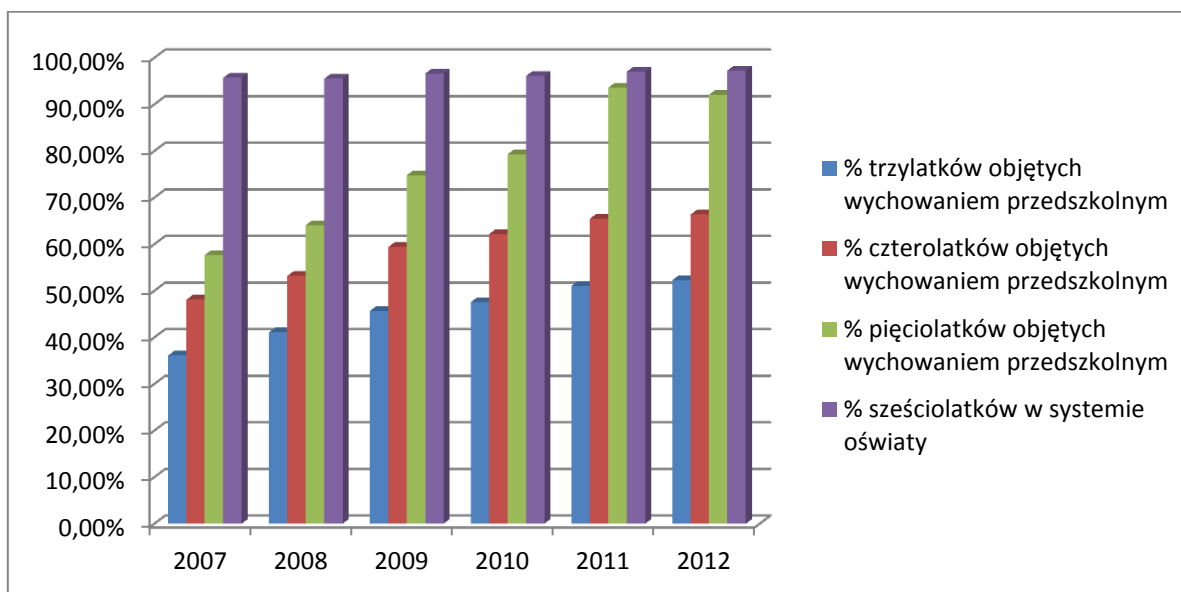
W celu realizacji powyższych założeń, podjęto w ostatnich latach szereg działań i decyzji o charakterze formalnym i wspomagającym, które przyczyniły się do zmian w prawie oświatowym w zakresie organizacji edukacji przedszkolnej, jak również do zwiększenia możliwości wykorzystania stworzonych rozwiązań poprzez udzielenie szerszego wsparcia finansowego organom prowadzącym i placówkom wychowania przedszkolnego.

Krok 1. Objęcie dzieci pięcioletnich wychowaniem przedszkolnym

W latach szkolnych 2009/2010 i 2010/2011, zgodnie z art. 9 ustawy z dnia 19 marca 2009 roku *o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw* (Dz. U. Nr 56, poz. 458) dziecko w wieku 5 lat miało prawo do odbycia rocznego przygotowania przedszkolnego w przedszkolu, oddziale przedszkolnym zorganizowanym w szkole podstawowej lub innej formie wychowania przedszkolnego. Od dnia 1 września 2011 roku powyższe prawo zostało przekształcone w obowiązek, co spowodowało znaczny wzrost liczby dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym.

Poniższy wykres prezentuje wzrost uprzedzskolnienia w różnych grupach wiekowych, w tym wśród pięcioletników, na przestrzeni ostatniego roku w stosunku do lat ubiegłych (od roku 2007).

Wykres 7. Dzieci wg wieku w wychowaniu przedszkolnym w latach 2007-2012 (ogółem) w %

Warto w tym kontekście podkreślić, że w celu zwiększenia upowszechnienia edukacji przedszkolnej Ministerstwo Edukacji Narodowej wprowadziło również zmiany legislacyjne ułatwiające dostęp do wychowania przedszkolnego dzieci w wieku do piątego roku życia. W tym celu wydane zostało rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 stycznia 2008 roku w sprawie rodzajów innych form wychowania przedszkolnego, warunków tworzenia i organizowania tych form oraz sposobu ich działania (Dz. U. Nr 7, poz. 38 oraz Nr 104, poz. 667).

Krok 2. Umożliwienie tworzenia innych form wychowania przedszkolnego

Wzrastające zapotrzebowanie na miejsca w wychowaniu przedszkolnym w ostatnich latach spowodowało, że równoległe do wsparcia udzielanego przedszkolom publicznym oraz publicznym oddziałom przedszkolnym w szkołach podstawowych konieczne było wprowadzenie alternatywnych rozwiązań, które zezwoliłyby – w przypadkach uzasadnionych warunkami demograficznymi i geograficznymi – na tworzenie innych form wychowania przedszkolnego.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami tzw. inne formy wychowania przedszkolnego mogą być organizowane dla dzieci w wieku 3-5 lat, w miejscu możliwie najbliższym miejsca ich zamieszkania. Zajęcia w tego typu placówkach mogą prowadzić nauczyciele posiadający kwalifikacje wymagane od nauczycieli przedszkoli, zatrudniani w przedszkolach lub szkołach podstawowych prowadzonych przez właściwą gminę.

Szczegółowe przepisy dotyczące zarówno publicznych, jak i niepublicznych innych form wychowania przedszkolnego zawarte są w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 31 sierpnia 2010 roku w sprawie rodzajów innych form wychowania przedszkolnego, warunków tworzenia i organizowania tych form oraz sposobu ich działania (Dz. U. Nr 161, poz. 1080 oraz z 2011 r. Nr 143, poz. 839).

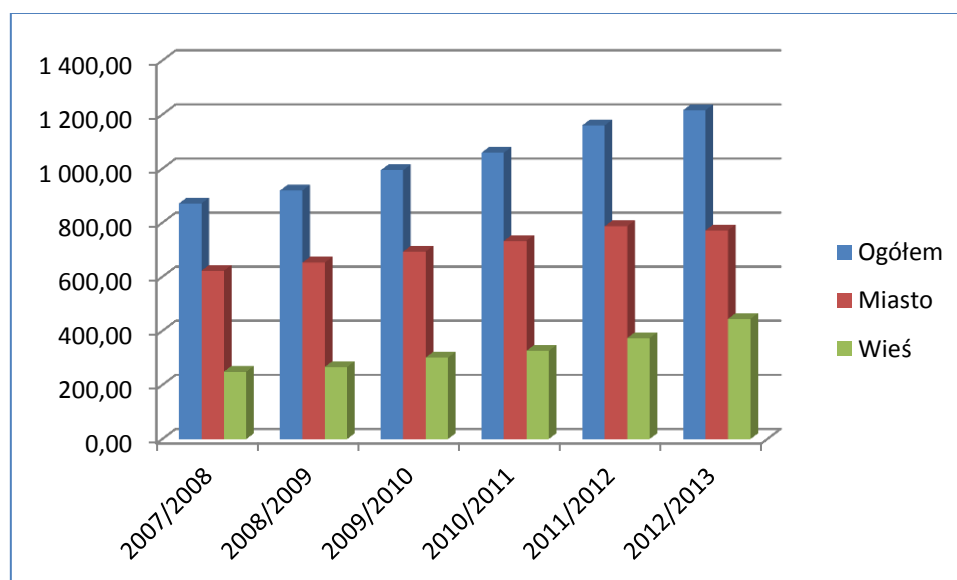
Obecnie wychowanie przedszkolne może być realizowane w publicznych i niepublicznych przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz w innych formach

wychowania przedszkolnego: zespołach wychowania przedszkolnego i punktach przedszkolnych.

Punkty przedszkolne i zespoły wychowania przedszkolnego mogą być zakładane przez gminy, osoby prawne (np. organizacje pozarządowe, stowarzyszenia, fundacje, związki wyznaniowe) oraz osoby fizyczne (nie muszą one mieć wykształcenia pedagogicznego, ale muszą zatrudniać nauczyciela posiadającego kwalifikacje do pracy w przedszkolu). Umożliwienie tworzenia punktów przedszkolnych lub zespołów wychowania przedszkolnego przyczyniło się do zwiększenia dostępu do edukacji przedszkolnej dzieciom 3-5 letnim z różnych środowisk – zarówno wielkomiejskich, jak i wiejskich.

Wzrost upowszechnienia wychowania przedszkolnego w ogólnej liczbie dzieci zamieszkałych na wsiach i w miastach obrazuje poniższy wykres.

Wykres 8. Liczba dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego (w tys.)

Źródło: Dane z Systemu Informacji Oświatowej

Krok 3. Wsparcie sieci przedszkoli ze środków unijnych

W celu podtrzymania pozytywnego trendu upowszechniania wychowania przedszkolnego, zadania dotyczące edukacji przedszkolnej są obecnie i nadal będą wspierane dodatkowo ze środków unijnych, w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego (dalej EFS) – Priorytet IX Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (dalej PO KL) 2007-2013. Szczegółowy opis tego Priorytetu w ramach Działania 9.1 *Wyrównywanie szans edukacyjnych i zapewnienie wysokiej jakości usług edukacyjnych świadczonych w systemie oświaty* przewiduje różne obszary wsparcia w zakresie edukacji przedszkolnej.

Katalog działań możliwych do sfinansowania ze środków EFS w obszarze edukacji przedszkolnej wskazuje *Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki* (dalej SzOP PO KL). Zgodnie z SzOP PO KL obowiązującym od dnia 1 stycznia 2012 roku, w ramach Poddziałania 9.1.1 PO KL *Zmniejszanie nierówności w stopniu upowszechnienia edukacji przedszkolnej* wsparciem mogą być objęte następujące typy projektów:

- tworzenie przedszkoli (w tym również uruchamianie innych form wychowania przedszkolnego) w gminach z terenu województwa o najniższym w skali regionu stopniu upowszechnienia edukacji przedszkolnej (wskaźnik należy mierzyć jako relację liczby dzieci w wieku 3-5 lat w ośrodkach edukacji przedszkolnej do liczby dzieci w wieku 3-5 lat ogółem w danej gminie);
- wsparcie istniejących przedszkoli (w tym również funkcjonujących innych form wychowania przedszkolnego) w zakresie wygenerowania dodatkowych miejsc przedszkolnych, przyczyniające się do wzrostu całkowitej liczby miejsc w przedszkolach i/lub innych formach wychowania przedszkolnego podlegających pod jeden organ prowadzący umiejscowionych na terenie danej gminy.

Za realizację działań w ramach Priorytetu IX PO KL odpowiedzialne są samorządy województw, jako instytucje pośredniczące. Zarządzanie projektami odbywa się zatem na poziomie regionalnym, dlatego też zasady korzystania z dofinansowania ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego są uzależnione od priorytetów przyjętych przez marszałków województw. W każdym województwie zostały również określone wymogi w zakresie dotyczącym m.in. zapewnienia przez beneficjenta trwałości projektu po jego zakończeniu (np. 1, 2, 3 lata), co należy rozumieć, jako kontynuację działań zgodnych z wymogami projektu.

Po zakończonym okresie programowania, tj. finansowania w ramach projektu, utworzone przez gminę przedszkola i inne formy wychowania przedszkolnego, mogą być przekazane fundacjom lub stowarzyszeniom i działać zgodnie z przepisami określonymi w ustawie z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty (Dz. U. Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.).

We wszystkich województwach realizacja działań rozpoczęła się w 2008 roku. Na powyższy cel zaplanowano w latach 2007-2013 łącznie ponad 416,4 mln euro.

Według danych na dzień 30 czerwca 2013 r. w Poddziałaniu 9.1.1. liczba podpisanych umów wzrosła do 1 894 – wartość zakontraktowanych środków to 1 291 267 800,25 zł (dla kursu euro według EBC na dzień 29 sierpnia 2013 roku – 4,2825 zł).

Krok 4. Tzw. ustawa przedszkolna

Konsekwencją zapowiedzi rządu o konieczności wsparcia finansowego jednostek samorządu terytorialnego w realizacji zadań z zakresu wychowania przedszkolnego poprzez dotowanie z budżetu państwa są nowe rozwiązania systemowe wprowadzone ustawą z dnia 13 czerwca 2013 roku o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw.

Celem zmian w ustawie z dnia 7 września 1991 roku o *systemie oświaty* (Dz. U. Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.) jest systematyczne zwiększanie dostępności wychowania przedszkolnego zakończone z dniem 1 września 2017 roku zapewnieniem wszystkim dzieciom w wieku (3-5 lat) miejsca realizacji wychowania przedszkolnego w przedszkolach i innych formach wychowania przedszkolnego, w których ustawowo zostanie ograniczona wysokość opłat pobieranych od rodziców za korzystanie przez ich dzieci z wychowania przedszkolnego. Osiągnięcie tego celu

spowoduje, że wskaźnik upowszechnienia wychowania przedszkolnego dzieci (3-5 lat) w niedalekiej przyszłości będzie porównywalny ze wskaźnikami w innych krajach UE.⁴⁾

Cel ten będzie osiągnięty m.in. dzięki:

- 1) wprowadzeniu dotacji celowej dla gmin na zwiększenie liczby miejsc i poprawę warunków wychowania przedszkolnego, przy jednoczesnym zapewnieniu dostępu do bezpłatnego wychowania przedszkolnego w takim samym wymiarze (nie krótszym niż 5 godzin dziennie) w publicznych przedszkolach i publicznych innych formach wychowania przedszkolnego znajdujących się na terenie danej gminy, bez względu na prowadzący je organ;
- 2) ustawowemu ograniczeniu wysokości opłat pobieranych od rodziców za świadczenia udzielane przez publiczne przedszkole oraz publiczną inną formę wychowania przedszkolnego w czasie przekraczającym ustalony przez radę gminy czas bezpłatnego nauczania, wychowania i opieki – od dnia 1 września 2013 roku opłata ta nie może przekraczać 1 zł za godzinę zajęć ponad ustalony przez organ prowadzący bezpłatny czas nauczania, wychowania i opieki. W kolejnych latach kwota ta będzie podlegała waloryzacji.

Równocześnie nałożony zostaje na gminy obowiązek zapewnienia od dnia 1 września 2015 roku każdemu dziecku czteroletniemu, a od dnia 1 września 2017 roku także każdemu dziecku trzyletniemu miejsca realizacji wychowania przedszkolnego.

Poniższe zestawienie pokazuje przewidziane wydatki z budżetu państwa na realizację opisanych wyżej działań.

Tabela 1. Wydatki budżetu państwa w latach 2013-2022

Rok	Dotacja na dziecko objęte wychowaniem przedszkolnym bez względu na wiek (w zł)	Liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym bez względu na wiek, wzięta do kalkulacji wysokości dotacji	Planowane wydatki z budżetu państwa (w mln zł)
2013	414	1 216 467	504
2014	1 242	1 261 402	1 567
2015	1 273	1 297 261	1 652
2016	1 305	1 312 397	1 713
2017	1 338	1 290 077	1 726
2018	1 370	1 290 437	1 768
2019	1 403	1 303 182	1 828
2020	1 437	1 288 814	1 852
2021	1 471	1 270 050	1 868
2022	1 506	1 247 766	1 879

Źródło: Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.)

⁴⁾ Oczekiwana w 2020 roku wartość wskaźnika upowszechnienia wychowania przedszkolnego dzieci w wieku 3-5 lat, określona w dokumencie „Perspektywa uczenia się przez całe życie”, powinna wynosić co najmniej 90%.

4. Przygotowanie szkół do obniżenia wieku szkolnego – wyniki badań i kontroli

4.1 Wyniki badań i kontroli prowadzonych przez MEN

4.1.1 Wyniki kontroli planowych i doraźnych prowadzonych przez kuratoria oświaty

Planowa kontrola w zakresie zgodności z prawem opieki świetlicowej w szkołach podstawowych

Jednym z ważnych dla rodziców elementów pracy szkoły jest funkcjonowanie świetlicy szkolnej. W roku szkolnym 2012/2013 Minister Edukacji Narodowej polecił kuratorom oświaty przeprowadzenie planowych działań kontrolnych w 10% samodzielnych publicznych szkół podstawowych oraz w 10% publicznych szkół podstawowych wchodzących w skład zespołów.

Spośród 1300 publicznych szkół podstawowych objętych kontrolą w 1223 (94,5%) zorganizowano świetlicę szkolną. W 1130 szkołach (92,4%) liczba uczniów podczas zajęć prowadzonych przez jednego wychowawcę w świetlicy nie przekraczała 25, w 70 szkołach (7,6%) – była większa niż 25 uczniów. W tych szkołach pracownicy kuratorium wydali zalecenia usunięcia nieprawidłowości.

Jak pokazała kontrola, w 1158 szkołach (96%) zdiagnozowano potrzeby rodziców w zakresie opieki świetlicowej dla dzieci. Natomiast we wszystkich skontrolowanych szkołach, które zorganizowały świetlice, oferta zajęć była różnorodna i uwzględniała:

- przygotowanie uczniów do zajęć edukacyjnych;
- zaspokajanie indywidualnych potrzeb edukacyjnych i rozwojowych uczniów;
- rozwijanie zainteresowań uczniów;
- rozwój fizyczny uczniów (np. ruchowy, w tym na świeżym powietrzu);
- organizowanie zajęć socjoterapeutycznych oraz zajęć w zakresie edukacji regionalnej.

Kontrole doraźne prowadzone w związku ze zgłoszeniami przekazanymi w ramach infolinii MEN

Ministerstwo Edukacji Narodowej umożliwiło obywatelom bezpośrednie zgłaszanie do MEN szkół podstawowych, w których – zdaniem zgłaszających – występują nieprawidłowości w zakresie przygotowania na przyjęcie sześciolatków.⁵ W okresie od 11 czerwca do 15 września br. zgłoszono potrzebę interwencji w 316 przypadkach, w odniesieniu do 152 szkół podstawowych na 13 464 szkół funkcjonujących w systemie oświaty. W przypadku niektórych szkół zastrzeżenia zgłaszało kilkoro rodziców. Do 16 września 2013 roku pracownicy kuratoriów oświaty zrealizowali 227 interwencji, w tym:

---

⁵ Zastrzeżenia w odniesieniu do funkcjonowania szkół podstawowych można dokonywać telefonicznie na numer infolinii – „6-linii”: (22) 34 74 700 lub poprzez formularz zgłoszeniowy na stronie MEN www.6latki.men.gov.pl umieszczony w zakładce „Interwencja”.

- przeprowadzili 122 kontrole;
- w 54 przypadkach interwencje przekazano innym instytucjom (organom prowadzącym szkoły, Państwowemu Inspektoratowi Sanitarnemu i stacjom sanitarno-epidemiologicznym);
- w 63 przypadkach interwencje zostały zrealizowane na podstawie wyjaśnień przedstawionych przez dyrektorów szkół.

Najwięcej interwencji dotyczyło warunków lokalowych i wyposażenia (65 zgłoszeń). W dalszej kolejności interwencje dotyczyły również zbyt dużej liczby dzieci w oddziałach klasowych, realizacji obowiązku szkolnego i opieki świetlicowej.

4.1.2 Monitorowanie wdrażania rozwiązań organizacyjnych i metodycznych zalecanych w realizacji nowej podstawy programowej

Ministerstwo Edukacji Narodowej, począwszy od roku szkolnego 2009/2010, w ramach projektów systemowych realizowanych ze środków Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013: *Wdrożenie podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół*, a następnie *Wdrażanie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego ze szczególnym uwzględnieniem II i IV etapu edukacyjnego*, monitoruje wdrażanie nowej podstawy programowej m.in. pod kątem stosowanych przez szkoły rozwiązań organizacyjnych i metodycznych związanych z wdrażaniem podstawy programowej, jak i uwzględniania przez szkoły zalecanych warunków i sposobów realizacji podstawy programowej.

Monitorowanie wdrażania podstawy programowej zrealizowane zostało po raz trzeci. W roku szkolnym 2011/2012 w badaniu wzięły udział 874 szkoły podstawowe. Celem monitorowania w tym roku szkolnym było uzyskanie odpowiedzi na część pytań, które znalazły się w ubiegłorocznej ankiecie będącej głównym narzędziem badania wdrażania podstawy programowej, aby zaobserwować proces zmian, które zachodzą w polskich szkołach w związku z wdrażaniem nowej podstawy programowej. W roku szkolnym 2011/2012 dane zbierane za pomocą ankiety w przedszkolu i szkole podstawowej objęły w szczególności:

- wybrany oddział przedszkolny;
- wybrany oddział klasy I i wybrany oddział klasy III w szkołach podstawowych.

Opieka świetlicowa

We współczesnej szkole bardzo ważna jest nie tylko jakość obowiązkowych zajęć edukacyjnych, ale także jakość oferty zajęć organizowanych w ramach opieki świetlicowej.

Jak pokazują dane z Systemu Informacji Oświatowej, pomimo odnotowanego od 2006 roku spadku liczby uczniów w szkołach podstawowych o prawie 13%, liczba etatów nauczycieli świetlic szkolnych wzrosła o 16%.

Z badania ankietowego przeprowadzonego w ramach monitorowania wdrażania podstawy programowej w latach 2010-2011 wynika, że – zgodnie z deklaracjami dyrektorów badanych szkół podstawowych – ze świetlicy szkolnej korzystało ok. 70% uczniów. Wśród uczniów korzystających ze świetlicy największą grupę stanowili ci, którzy uczestniczyli w zajęciach

świetlicowych zarówno rano, jak też po zakończonych lekcjach (37,5% uczniów klas pierwszych i 35,11% uczniów badanych klas drugich). Spośród pozostałych uczniów korzystających ze świetlicy większość pozostawała w świetlicy po zakończonych lekcjach, natomiast mniej niż 8% badanych uczniów korzystało ze świetlicy przed rozpoczęciem lekcji.

Baza materialna

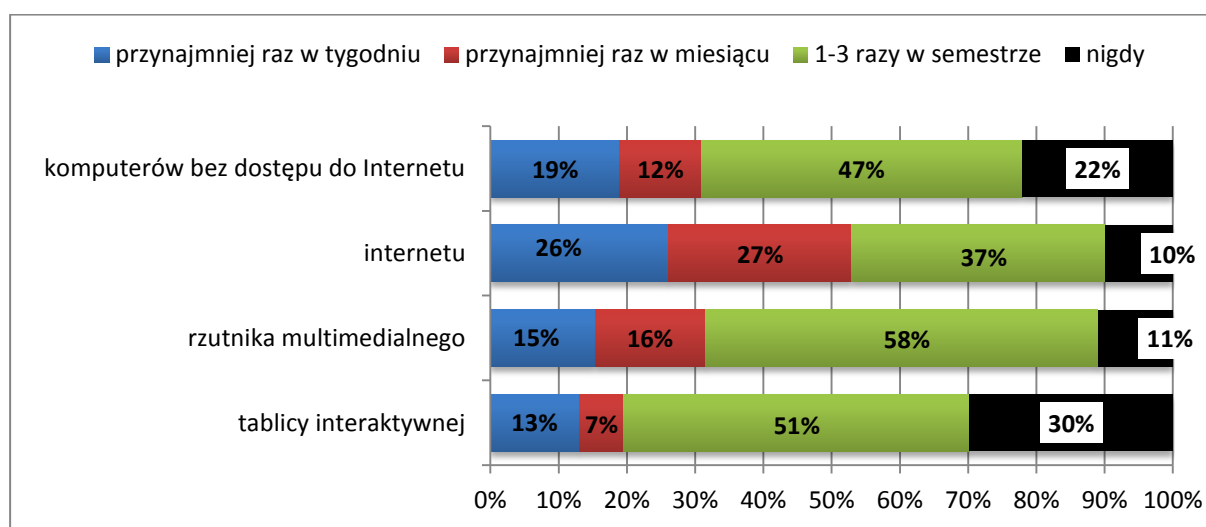
W podrozdziale 2.2.3. omówiony został Program Rządowy *Radosna Szkoła* wspomagający szkoły w tworzeniu warunków do realizowania nowej podstawy programowej kształcenia ogólnego w klasach I-III szkół podstawowych i ogólnokształcących szkół muzycznych I stopnia. Dzięki Programowi szkoły mogą wzbogacać bazę materialną o pomoce dydaktyczne. Środki z ww. Programu pozwalają także na tworzenie lub modernizowanie szkolnych placów zabaw.

Podstawa programowa edukacji wczesnoszkolnej zaleca zapewnienie uczniom dostępu do komputerów i oprogramowania informatycznego, odpowiednich warunków do rozwoju fizycznego oraz wykorzystywanie pomocy dydaktycznych przy realizacji podstawy programowej. Istotne jest również zapewnienie przez szkoły możliwości pozostawiania przez uczniów w szkole podręczników i przyborów szkolnych.

Z deklaracji dyrektorów szkół objętych badaniem wynika również, że ponad 99% szkół dysponuje oprogramowaniem komputerów odpowiednim do wieku uczniów i ich potrzeb. W zdecydowanej większości badanych szkół uczniowie mają możliwość korzystania ze sprzętu informatycznego także na innych lekcjach niż zajęcia komputerowe. Najczęściej (w ok. 90% przypadków) wykorzystywane są do tego celu komputery z dostępem do Internetu; w podobnym stopniu nauczyciele wykorzystują również rzutnik multimedialny, a jedynie w 30% oddziałów nie korzystano na zajęciach z tablicy interaktywnej.

Poniższy wykres przedstawia dostęp uczniów I klasy szkoły podstawowej na lekcjach poza zajęciami informatycznymi do sprzętu informatycznego.

Wykres 9. Dostęp uczniów I klasy szkoły podstawowej na lekcjach poza zajęciami informatycznymi do sprzętu informatycznego

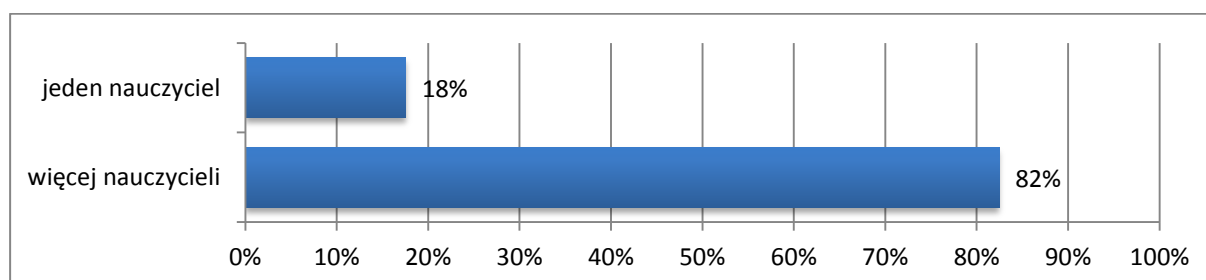
Z deklaracji dyrektorów szkół wynika ponadto, że w zdecydowanej większości badanych szkół przynajmniej raz w tygodniu zajęcia wychowania fizycznego w klasie I i III szkoły podstawowej odbywają się systematycznie w salach gimnastycznych i na szkolnym boisku.

Prowadzenie zajęć przez nauczycieli specjalistów

Reforma programowa związana jest również z wieloma zmianami organizacyjnymi w szkołach, które częściowo wynikają z zaleceń i do których stosowanie się jest konieczne w celu odpowiedniej realizacji podstawy programowej. W nauczaniu na I etapie edukacyjnym, czyli w klasach I-III szkoły podstawowej zajęcia edukacyjne zasadniczo powinny być realizowane pod opieką jednego nauczyciela (nauczanie zintegrowane). Stopniowo jednak w szkole na tym etapie pojawiają się obok nauczyciela zajęć zintegrowanych specjaliści prowadzący wyodrębnione zajęcia.

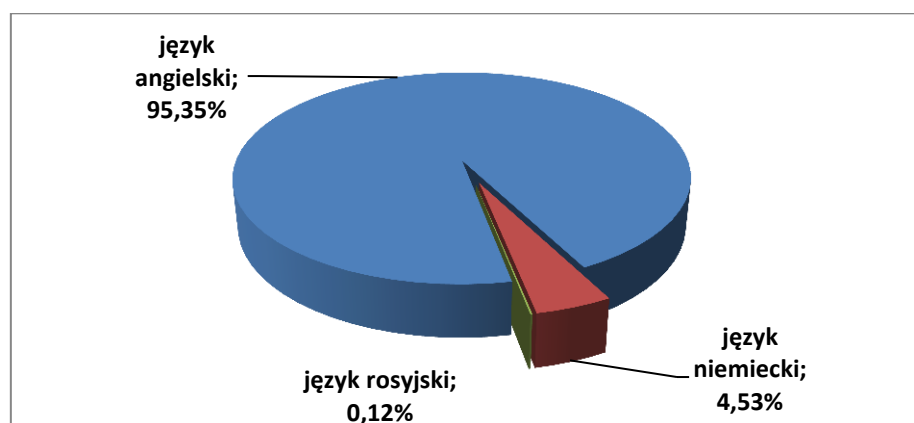
Badania przeprowadzone w roku 2011 i 2012 w ramach monitorowania wdrażania podstawy programowej – zgodnie z deklaracjami dyrektorów szkół – wykazały, że w ponad 80% szkół podstawowych objętych badaniem zajęcia w pierwszej klasie realizowane są przez więcej niż jednego nauczyciela.

Wykres 10. Udział % w ogólnej liczbie badanych klas, w których zajęcia prowadzi jeden nauczyciel oraz więcej nauczycieli

Jak wynika z deklaracji dyrektorów, **do zajęć realizowanych przez innych nauczycieli niż nauczyciel nauczania zintegrowanego należą przede wszystkim zajęcia z języka obcego nowożytnego, a w dalszej kolejności zajęcia komputerowe i wychowania fizycznego.** Wyniki badania w zakresie udziału języków obcych nowożytnych w procesie nauczania w klasie pierwszej szkoły podstawowej pokazuje diagram poniżej.

Wykres 11. Obowiązkowy język obcy w badanych szkołach podstawowych (klasa I)

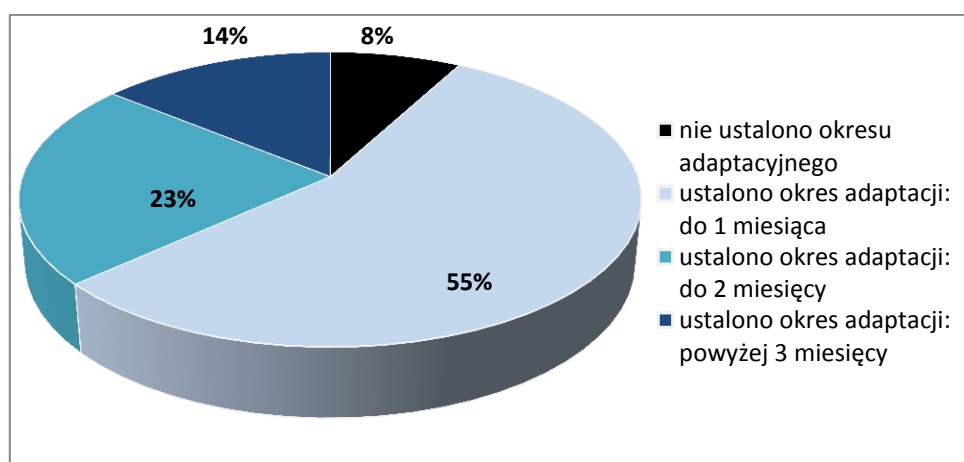
Procentowy udział nauczanych języków obcych nowożytnych w klasie II i III kształtuje się bardzo podobnie.

Adaptacja uczniów w pierwszej klasie szkoły podstawowej do warunków szkolnych

Dla ucznia młodszego ważny jest okres adaptacji do warunków szkolnych. Zdecydowana większość dyrektorów uczestniczących w badaniu zadeklarowała, że zbadali adaptację dzieci klas pierwszych do warunków szkolnych.

Na podstawie dokonanej diagnozy większość dyrektorów stwierdziła, że konieczny jest okres adaptacji dzieci w nowych dla nich warunkach. Większość zdecydowała się na zorganizowanie dla swoich uczniów okresu adaptacji trwającego do dwóch miesięcy.

Wykres 12. Ustalony na podstawie dokonanej diagnozy potrzeb uczniów w badanych klasach I szkoły podstawowej okres adaptacji do warunków szkolnych

Zgodnie z zaleceniami podstawy programowej edukacji wczesnoszkolnej w celu rozbudzenia zainteresowań i zdolności matematycznych w pierwszych miesiącach nauki, należy rozwijać czynności umysłowe ważne dla uczenia się matematyki. Dominującą formą zajęć zgodnie z zaleceniami powinny być zabawy matematyczne, gry i sytuacje zadaniowe, w których uczniowie poznają pojęcia matematyczne, posługując się przedmiotami lub obiektami zastępczymi, a także odpowiednio dostosowanymi narzędziami, np. liczmanami, a dopiero później zapisują teoretyczne rozwiązania.

Z deklaracji dyrektorów szkół objętych badaniem wynika, że nauczyciele uczący w klasach młodszych szkoły podstawowej realizują ten cel poprzez tworzenie sytuacji zadaniowych (ponad 79% nauczycieli uczących klasy pierwsze i ponad 70% nauczycieli uczących klasy III stosuje je codziennie). W następnej kolejności należy wymienić ćwiczenia manipulacyjne (ponad 66% nauczycieli szkoły podstawowej stosuje tę metodę codziennie). Natomiast najrzadziej nauczyciele korzystają z zajęć w postaci konkursów dla wszystkich uczniów.

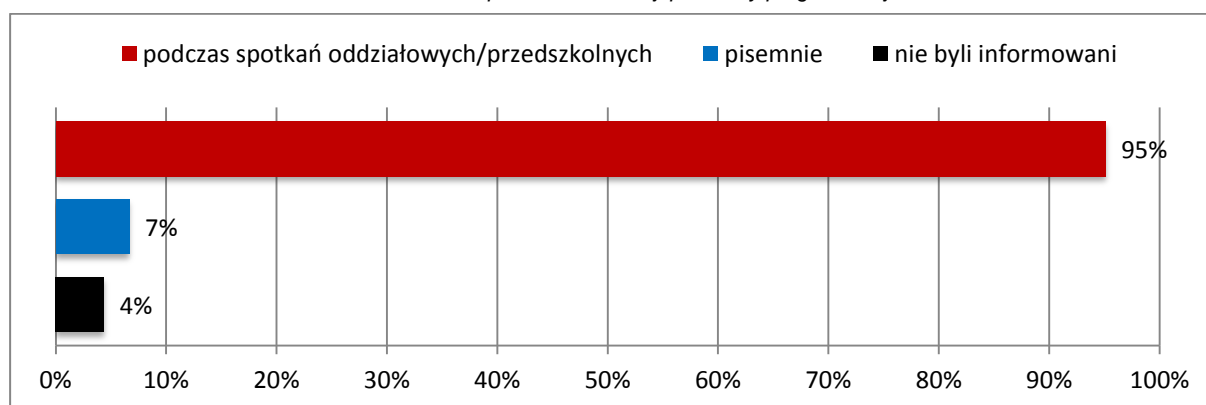
Z deklaracji dyrektorów szkół w ramach monitorowania wdrażania podstawy programowej wynika ponadto, że dla uczniów klas I i III mających specjalne potrzeby edukacyjne organizowane są dodatkowe zajęcia. Charakterystyczne jest, że w młodszych klasach szkoły podstawowej większa grupa uczniów objęta jest działaniami mającymi na celu wsparcie

edukacji uczniów uzdolnionych niż zajęciami wyrównawczymi: ponad 20% uczniów klas pierwszych szkół podstawowych i ponad 22% uczniów klas trzecich szkół podstawowych objętych badaniem uczestniczy w zajęciach organizowanych z myślą o uczniach zdolnych, w tym w zajęciach dostosowanych do ich zainteresowań, a ponad 16% uczniów klas pierwszych i ponad 15% uczniów klas trzecich uczestniczy w zajęciach wyrównawczych.

Współpraca z rodzicami

Jak pokazały badania przeprowadzone w ramach monitorowania wdrażania podstawy programowej, zgodnie z deklaracjami dyrektorów szkół, głównym sposobem komunikowania się szkoły z rodzicami były spotkania szkolne i klasowe z rodzicami. Ten sposób zapoznania rodziców z warunkami i sposobem realizacji podstawy programowej wskazali niemal wszyscy nauczyciele w przedszkolach i szkołach podstawowych.

Wykres 13. Sposób zapoznania rodziców uczniów szkoły podstawowej z warunkami i sposobem realizacji podstawy programowej

Istotne znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania ucznia w szkole, szczególnie w związku z zadaniami dotyczącymi realizacji podstawy programowej na I etapie edukacyjnym, mają także indywidualne kontakty z rodzicami.

Wyniki badań uzyskane w 2011 roku wskazują, że skala kontaktów indywidualnych ze szkołą za pośrednictwem poczty internetowej była niewielka (badani nauczyciele kontaktowali się w ten sposób przeciętnie z rodzicami mniej niż jednego ucznia). W 2012 roku, nastąpił duży wzrost liczby kontaktów za pośrednictwem poczty internetowej w przedszkolu i nieco mniejszy, ale równie wyraźny wzrost tego typu kontaktów w szkole podstawowej. Przytoczone wyniki ilustrują zmianę cywilizacyjno-pokoleniową, która następuje wśród rodziców naszych uczniów w szkołach i przedszkolach. Do przedszkoli wysyła swoje dzieci pokolenie rodziców, dla których korzystanie z poczty internetowej jest zjawiskiem oczywistym.

Inną formą indywidualnych kontaktów z rodzicami są kontakty za pośrednictwem telefonu. W tym wypadku z badań przeprowadzonych w latach 2011 i 2012 wynika podobny wzrost kontaktów jak z opisu przedstawionego powyżej, czyli zauważalny wzrost liczby regularnych kontaktów tego typu w przedszkolu i szkole podstawowej.

4.2 Wyniki badań i kontroli prowadzonych przez inne podmioty niż Ministerstwo Edukacji Narodowej

4.2.1 Wyniki kontroli NIK w szkołach podstawowych i w gminach

Przygotowanie szkół podstawowych do objęcia nauką dzieci sześciolletnich jest procesem trwającym nieprzerwanie od 2009 roku i obejmuje obecnie 13 464 szkoły podstawowe. Ogólna ocena zawarta w *Informacji o wynikach kontroli przygotowania gmin i szkół do objęcia dzieci sześciolletnich obowiązkiem szkolnym* została sformułowana na podstawie wyników kontroli przeprowadzonych w 32 szkołach podstawowych (0,24% ogółu szkół podstawowych) i w 16 gminach z terenu 8 województw. Warto podkreślić, że żadna ze skontrolowanych przez Najwyższą Izbę Kontroli szkół i gmin nie otrzymała negatywnej oceny w kierowanych do nich wystąpieniach pokontrolnych. Oceny pozytywne otrzymało 5 szkół i 7 gmin, a oceny pozytywne mimo stwierdzonych nieprawidłowości otrzymało 27 szkół i 9 gmin. Jednocześnie warto przypomnieć, że w komunikacie zamieszczonym na stronie NIK w kwietniu 2013 roku stwierdzono, że wiele z nieprawidłowości zostało usuniętych w trakcie kontroli, a pozostałe z nich „nie mają charakteru definitywnie uniemożliwiającego objęcie sześciolletnich dzieci obowiązkiem szkolnym”.

4.2.2 Wyniki kontroli szkół prowadzonych przez GIS

W informacjach przedstawianych corocznie Ministrowi Edukacji Narodowej przez Głównego Inspektora Sanitarnego *Ocena warunków sanitarno-higienicznych w placówkach oświatowo-wychowawczych* zawarto wyniki kontroli przeprowadzonych w kolejnych latach przez pracowników Państwowej Inspekcji Sanitarnej. W 2012 roku spośród figurujących w ewidencji 41 679 placówek oświatowo-wychowawczych skontrolowali 31 667 (77,7%), w tym 9 948 przedszkoli i innych form wychowania przedszkolnego oraz 7 553 szkoły podstawowe. Dla porównania: w roku 2010 skontrolowano ogółem 31 086 szkół i innych placówek, w tym 16 548 szkół, natomiast w roku 2011 kontrolą objęto 31 242 szkoły i placówki, w tym 16 331 szkół. Przeprowadzane kontrole dotyczyły między innymi następujących obszarów bezpieczeństwa i higieny w szkole:

Warunki do utrzymania higieny (ciepła woda w sanitariatach)

Nowelizacja rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 roku w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach z 2010 roku wprowadziła od dnia 1 września 2011 roku obowiązek zapewniania dostępu do ciepłej i zimnej wody w szkołach. Kontrole przeprowadzone w roku 2012 wykazały, że dostępu do ciepłej wody pozbawionych było 6 przedszkoli oraz 126 szkół podstawowych. Dla porównania: w roku 2011 brak dostępu do ciepłej wody dotyczył 704 szkół podstawowych, a w roku 2010 – 2700.

Możliwość pozostawienia podręczników w szkole

Zgodnie z § 4a rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach szkoła ma obowiązek zapewnienia uczniom możliwości pozostawienia części podręczników i przyborów szkolnych w pomieszczeniach szkoły lub placówki. W wyniku kontroli GIS w 2012 roku stwierdzono, że 81,4% szkół podstawowych zapewnia uczniom taką możliwość.

Zdjęcie 9. Sala lekcyjna w Szkole Podstawowej nr 15 w Gorzowie Wielkopolskim

Rozkład zajęć

Wyniki kontroli GIS przeprowadzonej w 2012 roku pokazują, że w przypadku 409 szkół podstawowych (7%) nie był przestrzegany § 4 rozporządzenia w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach zobowiązujący dyrektorów szkół do uwzględniania w planie zajęć dydaktyczno-wychowawczych potrzeby równomiernego obciążenia zajęciami w poszczególnych dniach tygodnia.

Podsumowując, należy zauważyć, że w roku 2012 większość skontrolowanych szkół zapewniła uczniom bezpieczne i higieniczne warunki nauki w szkole. W porównaniu z rokiem 2011 poprawiły się warunki utrzymania higieny osobistej w szkołach. Z 16% do 9,8% spadł odsetek szkół, które nie zapewniły uczniom właściwych warunków do utrzymania higieny osobistej. Tendencję spadkową wykazują również dane dotyczące niezapewnienia dostępu do ciepłej bieżącej wody we wszystkich sanitariatach dla uczniów (313 w roku 2012, 704 w roku 2011). Również znacząca większość szkół zapewniła uczniom higieniczny rozkład zajęć – jedynie w 7% stwierdzono nieprawidłowości w tym zakresie. Wyniki kontroli GIS dotyczące warunków sanitarno-higienicznych w kolejnych latach obrazuje poniższy wykres:

Wykres 14. Porównanie warunków sanitarno-higienicznych w latach 2005-2012

Źródło: Analiza zmian warunków sanitarno-higienicznych w latach 2005-2012 (na podstawie pism: nr GIS-PZ-073-67/MB/12 z dnia 13 czerwca 2012 r.; nr GIS-PZ-073-36/WO/12 z dnia 30 marca 2012 r. oraz dane z roku 2012 na podstawie pisma GIS-PZ-HD-0730-7/MB/13 z dnia 26 marca 2013 r.)

*Przez „zły stan sanitarno-techniczny” rozumie się niespełnienie warunków dotyczących stanu budynku, m.in. sufitów, ścian, podłóg, posadzek, stolarki okiennej i drzwiowej, zarówno pod względem technicznym, jak i czystości i porządku.

**Pod uwagę brano m.in. dostęp do bieżącej wody, zarówno ciepłej, jak i zimnej, wyposażenie toalet w mydło, papierowe ręczniki i papier toaletowy.

Wyniki kontroli przeprowadzonych przez Państwową Inspekcję Sanitarną (PIS) na podstawie *Poradnika do oceny higieny procesu nauczania – uczenia się, opracowanego przez Główny Inspektorat Sanitarny*

Przedstawiciele Państwowej Inspekcji Sanitarnej w pierwszym półroczu 2012 roku przeprowadzili ocenę higieny procesu nauczania w około 10% losowo wybranych szkół podstawowych na terenie całego kraju. Oceny dokonano w oparciu o *Poradnik do oceny higieny procesu nauczania – uczenia się*, który wraz z arkuszami ocen w poszczególnych obszarach został opracowany w Głównym Inspektoracie Sanitarnym (GIS) jako specjalistyczne narzędzie do współpracy z dyrektorami szkół, w celu doskonalenia standardów higieny procesu nauczania w szkołach.

Jak wynika z informacji przekazanych przez Głównego Inspektora Sanitarnego do Ministerstwa Edukacji Narodowej (Pismo Głównego Inspektora Sanitarnego do Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 września 2012 roku – nr GIS-PZ-073-88/MB/12), **większość spośród ocenionych placówek – 1188 (93,1%) otrzymała oceny bardzo dobre lub dobre**. Szkoły, które otrzymały wyjątkowo niską liczbę punktów, zostały zobowiązane do opracowania, a następnie wdrożenia planów poprawy.

Przy dokonywaniu oceny wzięto pod uwagę między innymi takie kryteria, jak:

- stan higieniczno-sanitarnych obiektów, czyli ich czystość;
- dzienny i tygodniowy plan lekcji;
- długość przerw międzylekcyjnych;
- zagospodarowanie czasu;
- warunki do prowadzenia zajęć ruchowych;
- posiłki spożywane przez uczniów w szkole;
- zaopatrzenie sklepików szkolnych;
- dostępność boisk szkolnych, placów i sal zabaw, szatni i świetlic;
- stan zieleni otaczającej obiekt i wejście do budynku.

Jak wynika z pisma GIS, część zaleceń zawartych w *Poradniku* nie znajduje bezpośredniego odzwierciedlenia w obowiązujących przepisach prawnych. Szkołom, które nie osiągnęły najwyższej punktacji ze względu na niespełnienie warunków zawartych w *Poradniku*, proponowano opracowanie planów poprawy.

4.2.1 Wyniki Informacji Rzecznika Praw Dziecka

W Ministerstwie Edukacji Narodowej przeanalizowano *Informację Rzecznika Praw Dziecka o wynikach badania przeprowadzonego w roku szkolnym 2012/2013 w publicznych szkołach podstawowych w zakresie oceny realizacji procesu edukacyjnego, wychowawczego i opiekuńczego wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej w kontekście obniżenia wieku szkolnego*.

Rzecznik Praw Dziecka badał organizację wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej. Celem przeprowadzonych działań było określenie stanu przygotowania szkół do pracy z dzieckiem w wieku przedszkolnym i w młodszym wieku szkolnym. Badanie zostało przeprowadzone na próbie 94 szkół podstawowych znajdujących się w dużych i małych aglomeracjach miejskich oraz na terenach wiejskich w województwach: łódzkim, małopolskim, mazowieckim, podkarpackim, pomorskim, śląskim i wielkopolskim. Spośród badanych szkół w 89 funkcjonowały oddziały przedszkolne.

W *Informacji* podkreślono, że na jakość świadczonych usług edukacyjnych, wychowawczych i opiekuńczych największy wpływ ma organizacja procesu edukacyjnego, wychowawczego i opiekuńczego, kreowana przez dyrektorów szkół i organy prowadzące. Stwierdzono, że obecnie funkcjonujące rozwiązania systemowe i normy prawne dają możliwość zapewniania dzieciom w wieku przedszkolnym i w młodszym wieku szkolnym edukacji umożliwiającej harmonijny rozwój fizyczny, intelektualny, emocjonalny i społeczny.

Stwierdzono, że stan warunków realizacji przez szkoły działań edukacyjnych, wychowawczych i opiekuńczych nie jest zależny od wieku dzieci, lecz od umiejętności dyrektorów jednostek oświatowych i organów prowadzących w zakresie zarządzania pracą szkoły. W związku z powyższym Minister Edukacji Narodowej uznając za szczególnie ważne doskonalenie nauczycieli stworzył nowy system wsparcia szkół, a przeznaczone w ramach projektów unijnych środki finansowe wzmocniają ten system.

4.2.2 Odniesienie się do raportu Fundacji i Stowarzyszenie Rzecznika Praw Rodziców

Fundacja i Stowarzyszenie Rzecznika Praw Rodziców w 2012 roku przygotowały raport pt. *Warunki Edukacji przedszkolnej po pierwszym roku obowiązkowej nauki dzieci pięcioletnich*. Raport ten zawierał między innymi opinie rodziców o konkretnych szkołach, o panujących i stworzonych w nich warunkach nauki, wychowania i opieki. Ponieważ stanowisko rodziców jest ważne dla Ministra Edukacji Narodowej, pracownicy kuratoriów oświaty sprawdzali niepokojące sygnały rodziców zawarte w *Raporcie*. Spośród wymienionych w *Raporcie* szkół 103 z nich udało się zidentyfikować. W szesnastu przypadkach potwierdziły się zarzuty zawarte w *Raporcie*, tylko w czterech była potrzeba wydania zaleceń. Zalecenia te dotyczyły rekrutacji i opieki świetlicowej.

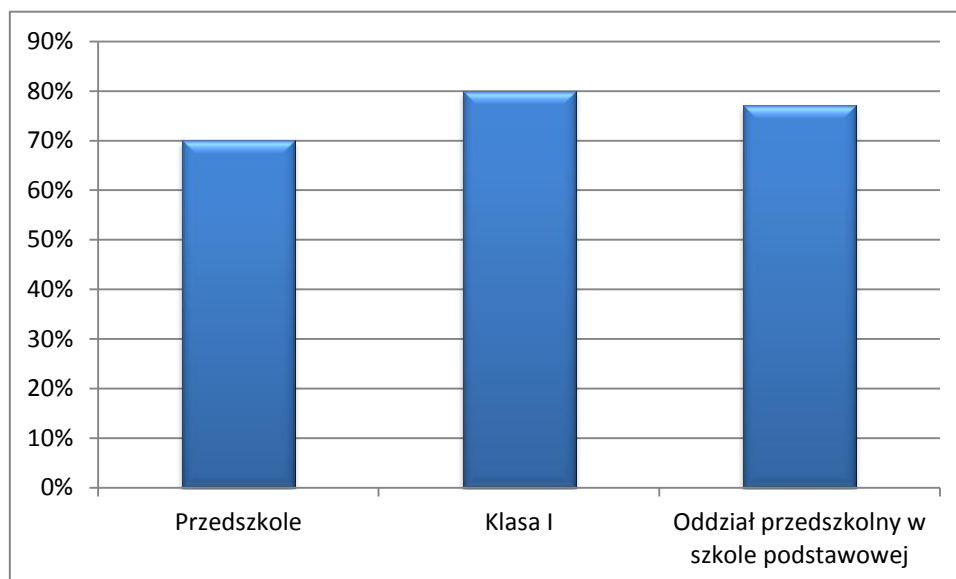
4.2.3 Omówienie wyników badań dotyczących zmian w systemie edukacji, przeprowadzonych przez Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS)

W związku z zaplanowanymi zmianami w systemie edukacji przez Rząd RP dotyczącymi m.in. upowszechnienia edukacji przedszkolnej oraz obniżenia wieku szkolnego zostały przeprowadzone przez Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS) badania w tym zakresie. Pierwsze badanie pt. *Polacy o proponowanych zmianach w systemie edukacji* zostało przeprowadzone w listopadzie 2008 roku. Drugie badanie, pt. *Polacy o upowszechnieniu edukacji przedszkolnej i obniżeniu wieku szkolnego* – w styczniu 2009 roku. Trzecie badanie, pt. *Czy sześciolatki powinny iść do szkoły* zostało przeprowadzone w czerwcu 2013 roku. Badania zostały przeprowadzone na reprezentatywnej próbie losowej wszystkich dorosłych mieszkańców Polski. Ponadto, w 2011 r. CBOS, działając na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej, przeprowadziło badanie opinii rodziców dzieci urodzonych w latach 2004-2007. Badanie przeprowadzono metodą wywiadu bezpośredniego na reprezentatywnej próbie 1548 rodziców.

Podkreślenia wymaga, że we wszystkich ww. badaniach dominuje bardzo pozytywny ogólny odbiór szkoły przez rodziców. W badaniu z 2011 roku 91,9% rodziców było zadowolonych – 73,5% spośród nich nawet zdecydowanie zadowolonych z faktu, że ich dziecko uczęszcza do pierwszej klasy szkoły podstawowej. Również zdecydowana większość rodziców była całkowicie zadowolona z opieki szkolnej (73,5%) oraz z edukacji swojego dziecka w szkole (73,9%). Pogłębiona analiza wykazała, że całkowite zadowolenie rodziców z edukacji dziecka wzrasta do 80% w przypadku rodziców dzieci sześcioletnich w pierwszej klasie szkoły podstawowej i jest wyższe od poziomu zadowolenia rodziców z edukacji swoich dzieci w przedszkolach i oddziałach przedszkolnych w szkole podstawowej.

Wykres 15. Całkowite zadowolenie rodziców dzieci sześciolatków z edukacji dziecka

Ankietowani rodzice pytani o argumenty przemawiające za posłaniem sześciolatka do szkoły najczęściej wskazywali poziom rozwoju dziecka (jego zdolności i przygotowanie do nauki szkolnej), oczekiwany szybszy rozwój dziecka w szkole, lepsze przyswajanie wiedzy przez sześciolatka oraz kontakt z innymi dziećmi.

Wśród dorosłych Polaków ciągle bardziej popularna jest opinia, że obowiązek szkolny powinien rozpocząć się w wieku 7 lat, choć równocześnie ok. 1/3 uważa, że do szkoły powinny chodzić już dzieci młodsze. Warto też podkreślić nieznaczny wzrost odsetka badanych podzielających pogląd, że sześciolatki, a nawet młodsze dzieci, powinny być objęte edukacją szkolną (z 33% w 2009 roku do 36% w 2013 roku).

Rodzice, którzy posłali swoje dziecko w wieku 6 lat do pierwszej klasy, są zadowoleni z wyboru ścieżki edukacyjnej swoich dzieci. Tylko 3% rodziców dzieci z pierwszych klas SP, ale i przedszkola, stwierdziło, że gdyby im przyszło jeszcze raz podejmować tę decyzję, to zdecydowałoby inaczej. Inną decyzję podjęłoby 9% rodziców, którzy posłali dziecko sześciolatkę do oddziału przedszkolnego w szkole podstawowej.

76% rodziców dzieci sześciolatków w pierwszej klasie szkoły podstawowej odpowiedziało zdecydowanie tak lub raczej tak na pytanie o to, czy publiczna szkoła podstawowa położona najbliżej Pana(i) miejsca zamieszkania jest odpowiednio przygotowana do tego, by rozpoczynały w niej naukę dzieci sześciolatków. W badaniu z 2013 r. wśród przeciwników obniżenia wieku szkolnego zaledwie 16% respondentów jako główny powód bycia przeciwnikiem reformy podało nieprzygotowanie szkół do przyjęcia dzieci sześciolatków.

4.2.4 Omówienie wyników badań TUNSS – Test Umiejętności na Starcie Szkolnym realizowanych przez Instytut Badań Edukacyjnych (IBE)

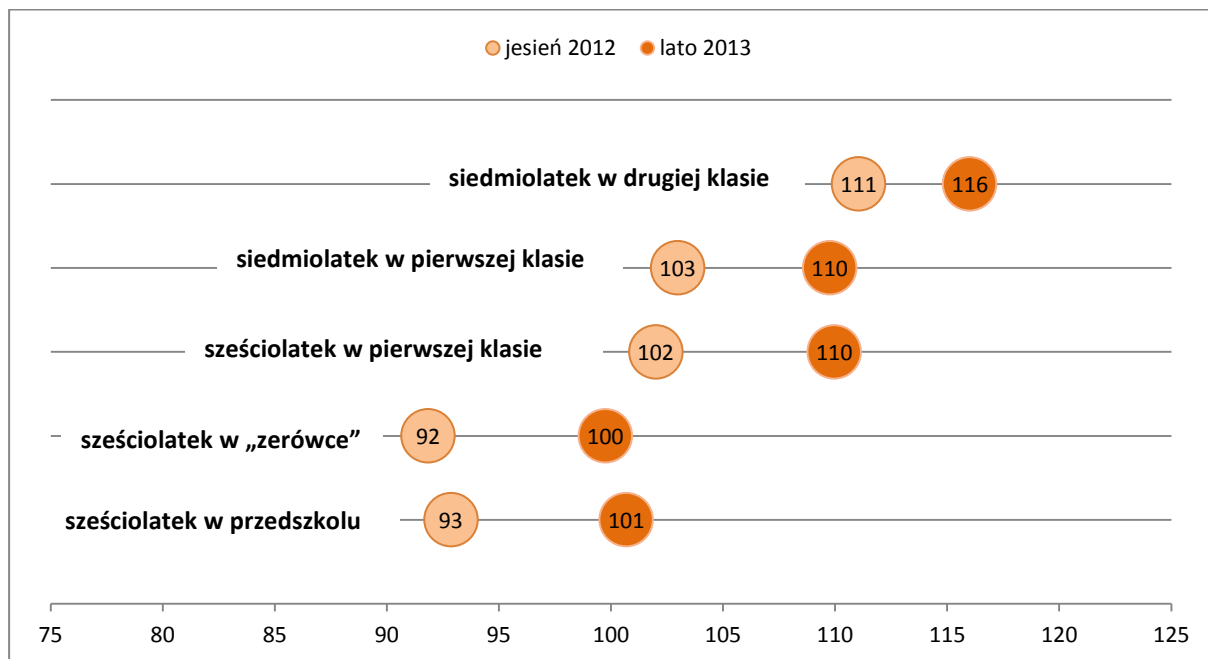
Badanie sześć- i siedmiolatków na starcie szkolnym zostało zrealizowane przez Instytut Badań Edukacyjnych w dwóch etapach. Pierwszy etap miał miejsce od 29 października do 10 grudnia 2012 roku, a więc dzieci były już od 2-3 miesięcy w szkole lub w oddziale przedszkolnym przy szkole (tzw. zerówce), zatem pomiar ich umiejętności już częściowo uwzględniał efekt oddziaływania danej placówki. Drugi etap został zrealizowany od 18 maja do 19 czerwca 2013 roku, a więc pod koniec roku szkolnego. Dwukrotnie dokonywano pomiaru umiejętności matematycznych oraz umiejętności związanych z nauką pisania i czytania (czytanie i umiejętności matematyczne związane są z rozumowaniem dziecka, umiejętność pisania jest również silnie związana z rozwojem małej motoryki, która intensywnie ćwiczona, szczególnie w pierwszych klasach, istotnie wpływa na przyrost tej kompetencji).

Badaniem objęto: sześciolatki w przedszkolu i w oddziale przedszkolnym w szkole podstawowej (tzw. zerówce), sześciolatki w pierwszej klasie szkoły podstawowej, siedmiolatki w pierwszej klasie szkoły podstawowej oraz siedmiolatki w drugiej klasie szkoły podstawowej (czyli te, które poszły do szkoły, mając 6 lat). Badanie było reprezentatywne dla populacji sześć- i siedmiolatków na tych ścieżkach edukacyjnych.

Celem badania było sprawdzenie, jak zmieniają się umiejętności dzieci w zależności od tego, czy były objęte wychowaniem przedszkolnym czy edukacją w szkole. Główny wniosek z badania można określić następująco: Dzieci sześć- i siedmioletnie kończą pierwszą klasę z takim samym poziomem umiejętności. Edukacja szkolna przynosi najwięcej korzyści dzieciom, których kompetencje były na wejściu najsłabsze. Dla tych dzieci korzyści z wczesnego rozpoczęcia edukacji szkolnej są znacznie wyższe niż korzyści z edukacji przedszkolnej.

W zakresie umiejętności matematycznych największy przyrost zaobserwowano u sześciolatków w pierwszych klasach. Analizy wyników badania wykazały istotne różnice w poziomie kompetencji matematycznych między grupą dzieci w „zerówkach” (szkolnej i przedszkolnej) a grupą dzieci w pierwszych klasach (sześć- i siedmiolatki) oraz między wymienionymi grupami a dziećmi z drugiej klasy. Nie zaobserwowano istotnych różnic między dziećmi z „zerówek” przedszkolnych i szkolnych. Nie zaobserwowano istotnych różnic między sześciolatkami w pierwszych klasach a siedmiolatkami w pierwszych klasach.

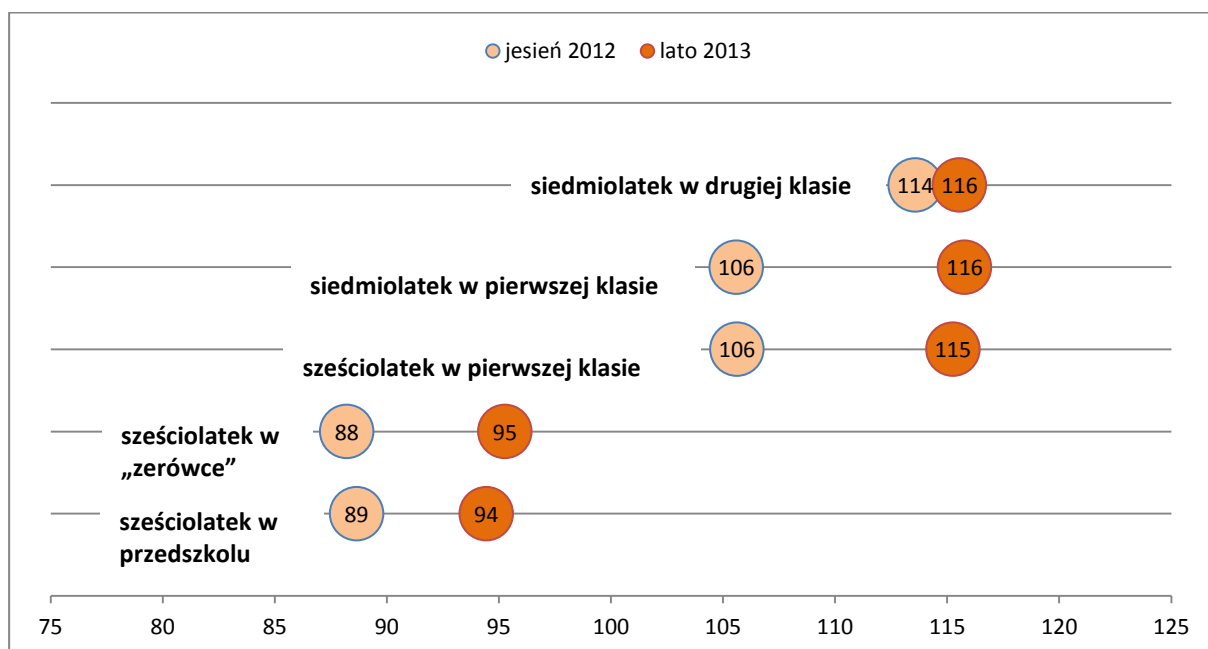
Wykres 16. Średnie dla dwóch pomiarów (jesień/lato) umiejętności matematycznych, przedstawione w podziale na dostępne ścieżki edukacyjne

Największy przyrost umiejętności związanych z pisaniem zaobserwowano u siedmiolatków w pierwszych klasach oraz u sześciolatków w pierwszych klasach. Analizy wykazały istotne różnice w poziomie tych umiejętności między grupą dzieci w „zerówkach” (szkolnej i przedszkolnej) a grupą dzieci w pierwszych klasach (sześcio- i siedmiolatki). Nie zaobserwowano istotnych różnic pomiędzy dziećmi z przedszkoli i dziećmi z „zerówek” przy szkołach podstawowych. Nie zaobserwowano istotnych różnic między sześciolatkami w pierwszych klasach a siedmiolatkami w pierwszych klasach.

Należy zauważyć, że badany zakres umiejętności związanych z umiejętnością pisania dotyczy tego, czego dzieci uczą się w pierwszej i drugiej klasie (test nie sprawdza np. umiejętności z zakresu ortografii czy budowania zdań złożonych itp.). Zatem niewielki przyrost tej umiejętności w grupie siedmiolatków z klasy drugiej świadczy po prostu o tym, że większość z nich w pełni opanowała już badane umiejętności.

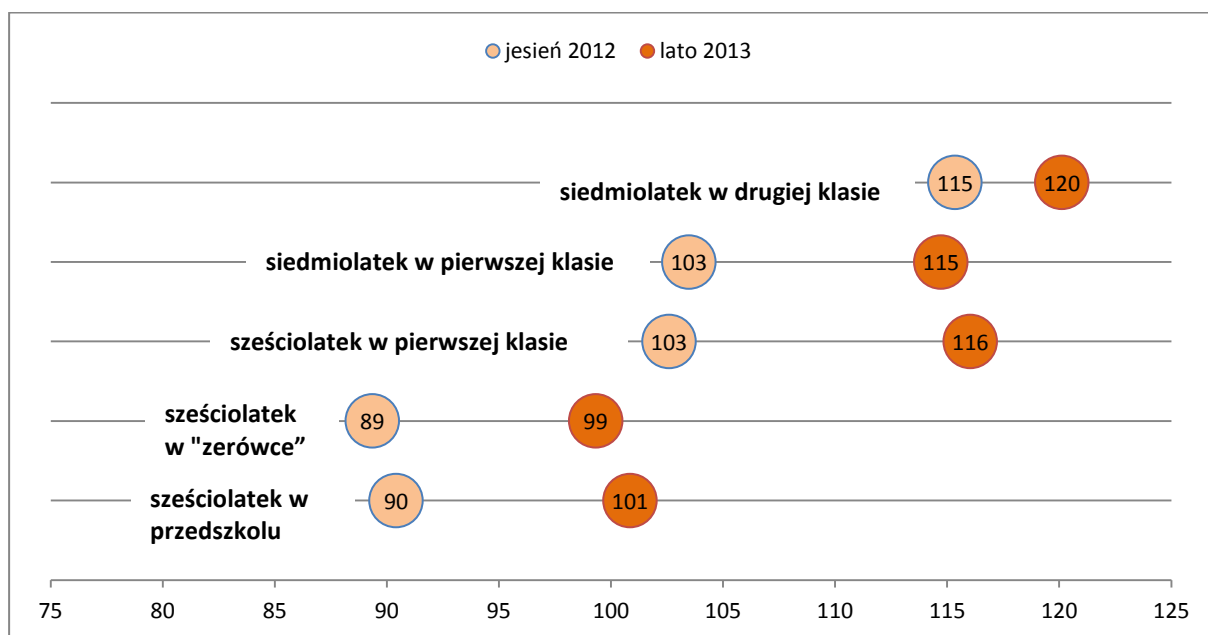
Wykres 17. Średnie dla dwóch pomiarów (jesień/lato) umiejętności, związane z pisaniem, przedstawione w podziale na dostępne ścieżki edukacyjne

Największy przyrost umiejętności czytania zaobserwowano u sześciolatek w pierwszych klasach. Analizy wykazały istotne różnice w poziomie umiejętności związanych z czytaniem pomiędzy grupą dzieci w przedszkolach i „zerówkach” przy szkołach podstawowych a grupą dzieci w pierwszych klasach (sześcio- i siedmiolatki) oraz pomiędzy wymienionymi grupami a dziećmi z drugiej klasy. Nie zaobserwowano istotnych różnic pomiędzy dziećmi z przedszkoli i z „zerówek” przy szkołach. Nie zaobserwowano istotnych różnic pomiędzy sześciolatekami w pierwszych klasach a siedmiolatekami w pierwszych klasach.

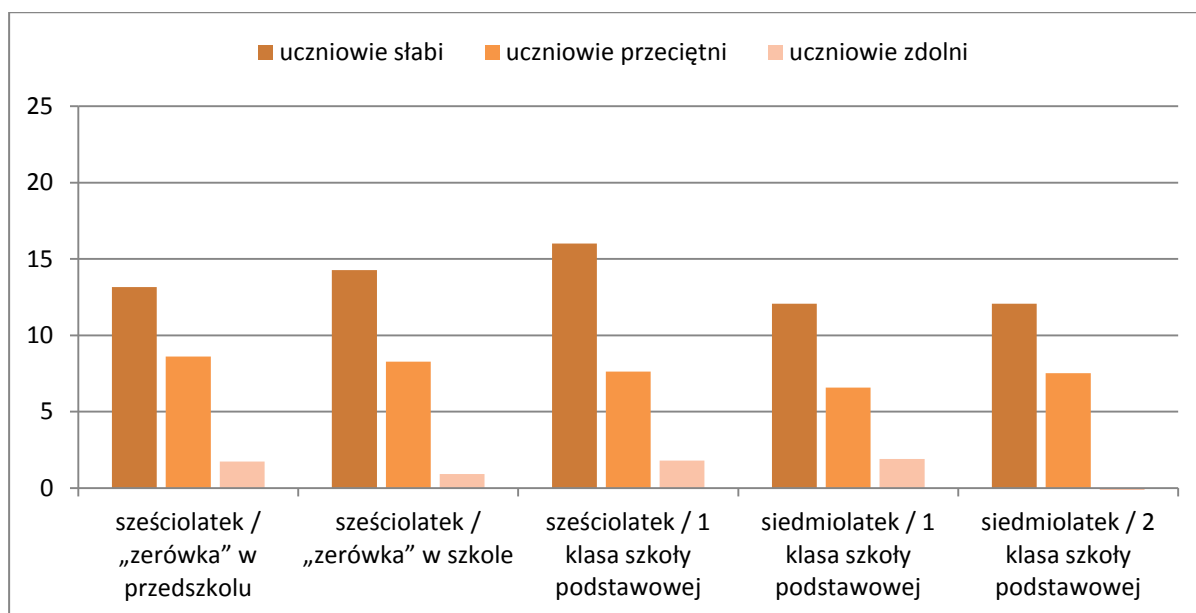
Zarówno umiejętności związane z nauką pisania, jak i czytania podlegają intensywnemu treningowi w klasie pierwszej szkoły podstawowej. Obserwowane przyrosty w grupie dzieci sześcio- i siedmioletnich w tym zakresie są zapewne efektem oddziaływań szkolnych. Mniejsze przyrosty w zakresie tych umiejętności w grupie siedmiolatek uczęszczających do klasy drugiej mogą świadczyć o tym, że dzieci te opanowały już umiejętności związane z czytaniem i pisaniem w zakresie mierzonym przez test.

Wykres 18. Średnie dla dwóch pomiarów (jesień/lato) umiejętności niezbędne do nauki czytania, przedstawione w podziale na dostępne ścieżki edukacyjne

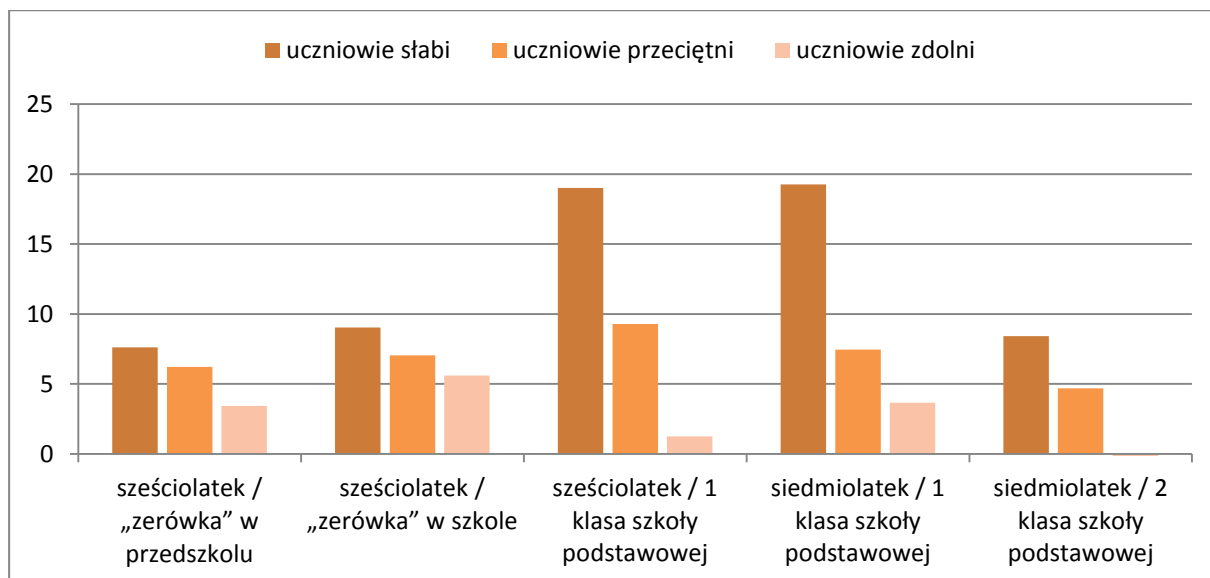
Ważnym dla polityki edukacyjnej wynikiem badania jest obserwacja wskazująca, że w grupie dzieci z początkowo najniższym poziomem umiejętności matematycznych przyrost był największy. Odnosi się to do każdej z analizowanych ścieżek edukacyjnych. Jednym słowem dzieci o najsłabszych kompetencjach matematycznych zyskały najwięcej, mniej zyskały dzieci ze średnim poziomem umiejętności, a najmniej te, które na początku miały najwyższe wyniki.

Wykres 19. Średnie wartości zmiany poziomu umiejętności matematycznych przedstawione w podziale na grupy wyróżnione ze względu na początkowy poziom umiejętności matematycznych w pięciu dostępnych ścieżkach edukacyjnych

Następnie przeprowadzono podobną analizę dla umiejętności związanych z nauką pisania. Średnie wartości, o jakie zmienił się poziom umiejętności niezbędnych do nauki pisania w poszczególnych grupach, przedstawiono na wykresie 18.

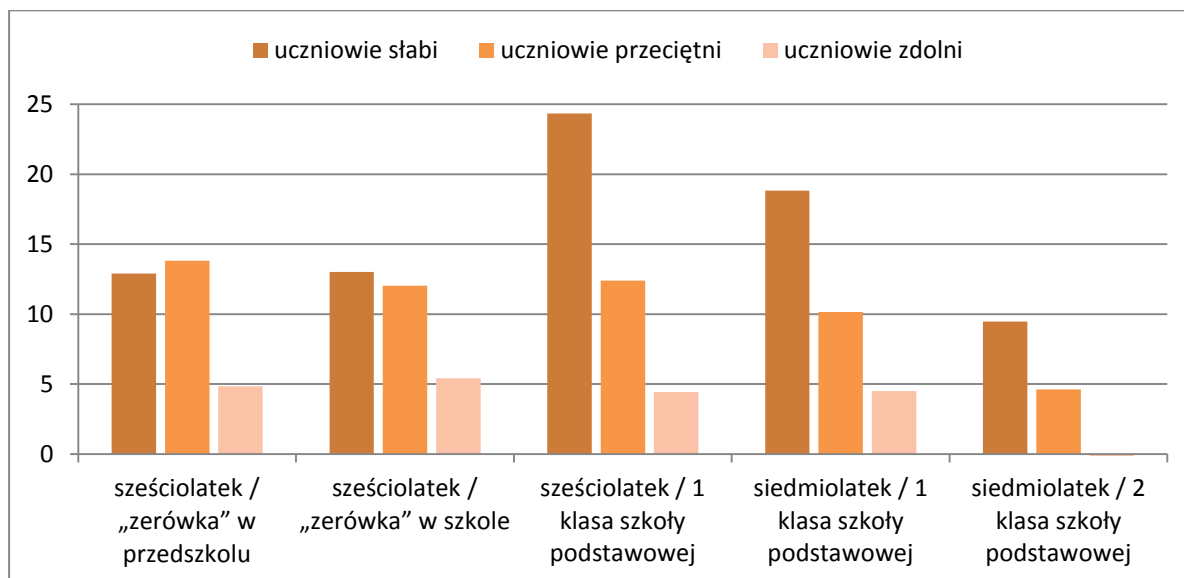
Wykres 20. Średnie wartości zmiany poziomu umiejętności związanych z nauką pisania, przedstawione w podziale na grupy wyróżnione ze względu na początkowy poziom umiejętności niezbędnych do nauki pisania w pięciu dostępnych ścieżkach edukacyjnych

Analizy wykazały, że największy przyrost poziomu umiejętności obserwujemy w grupie dzieci określonej jako najslabsza; istotnie mniejszy przyrost zanotowano w grupie „przeciętnej”, a najmniejszy w grupie z najwyższym poziomem umiejętności w pierwszym pomiarze. Szczególnie korzystna dla dzieci o początkowo najniższym poziomie umiejętności okazuje się edukacja w pierwszej klasie szkoły podstawowej. Dla tych dzieci edukacja szkolna przyniosła ponad dwukrotnie większy postęp w porównaniu z edukacją w przedszkolu.

Jako ostatnią przeprowadzono analizę dla umiejętności związanych z nauką czytania. Średnie wartości, o jakie zmienił się poziom tych umiejętności w poszczególnych grupach, przedstawiono na wykresie 19.

Wykres 21. Średnie wartości zmiany poziomu umiejętności związanych z nauką czytania przedstawione w podziale na grupy wyróżnione ze względu początkowy poziom umiejętności niezbędnych do nauki czytania w pięciu dostępnych ścieżkach edukacyjnych

W odniesieniu do umiejętności związanych z nauką czytania analizy wykazały, że największy przyrost umiejętności obserwujemy w grupie dzieci określonej jako najslabsza, istotnie mniejszy przyrost zanotowano w grupie „przeciętnej”, a najmniejszy w grupie z najwyższym poziomem umiejętności w pierwszym pomiarze. Efekt ten nie jest jednak tak wyraźny w odniesieniu do edukacji w przedszkolu i w oddziale przedszkolnym w szkole podstawowej. W grupie dzieci sześciolatków określonej jako najslabsza, edukacja w pierwszej klasie przynosi dwukrotnie wyższy przyrost umiejętności w porównaniu z edukacją w przedszkolu.

Analizy przeprowadzone w podziale na grupy wyłonione ze względu na poziom dzieci w pomiarze jesienią 2012 roku wykazały w odniesieniu do wszystkich trzech badanych umiejętności, że z największymi przyrostami mamy do czynienia w grupie dzieci najslabszych. Efekt ten może być związany z oddziaływaniami, jakie podejmują nauczyciele, szczególnie w klasach pierwszych, aby wyrównać poziom dzieci, z którymi pracują. Wskazuje to jednak jednoznacznie na to, że objęcie edukacją szkolną dzieci sześciolatków będzie miało znaczący pozytywny wpływ na wyrównanie szans edukacyjnych.

Podsumowując, najważniejsze wnioski z badania są następujące:

1. Sześciolatki w pierwszej klasie na koniec roku szkolnego osiągnęły taki sam poziom umiejętności matematycznych co siedmiolatki w pierwszej klasie. Oznacza to również, że w zakresie umiejętności matematycznych wśród sześciolatków najwięcej zyskały dzieci uczęszczające do klasy pierwszej szkoły podstawowej.
2. Największy przyrost wszystkich trzech typów umiejętności obserwowany jest w grupie uczniów początkowo najslabszych, czyli w tej, w której dzieci miały w pierwszym pomiarze najniższe wyniki. Przy tym szczególnie dla tej grupy widać znacznie większe korzyści z edukacji szkolnej. Uczniowie początkowo najslabsi znacznie więcej zyskiwali na edukacji w pierwszej klasie niż na edukacji w przedszkolu.

3. Największy przyrost umiejętności związanych z nauką czytania obserwowano w grupie sześciolatek uczęszczających do klasy pierwszej szkoły podstawowej.
4. Pod względem umiejętności związanych z nauką pisania i czytania dzieci sześciolatnie uczęszczające do przedszkoli i „zerówek” w szkołach osiągnęły podobny poziom. Podobny poziom osiągnęły również sześć- i siedmiolatki uczęszczające do klasy pierwszej szkoły podstawowej.
5. Kompetencje dzieci w pierwszej klasie zawsze były wyższe od kompetencji dzieci z przedszkoli czy szkolnych „zerówek”, a niższe od kompetencji siedmiolatek w drugiej klasie (czyli dzieci, które poszły do szkoły jako sześciolatki). Jednym słowem decyduje tutaj nie wiek dziecka, ale to, czego się uczy.

5. Spis tabel, wykresów i zdjęć

Spis tabel

Tabela 1. Wydatki budżetu państwa w latach 2013-2022	37
--	----

Spis wykresów

Wykres 1. Wsparcie finansowe związane z edukacją najmłodszych dzieci (budżet państwa i środki unijne – kwoty w zł).....	9
Wykres 2. Zmiana liczby uczniów w szkołach podstawowych w latach 2007-2012	10
Wykres 3. Zmiana liczby oddziałów w szkołach podstawowych w latach 2007-2012.....	11
Wykres 4. Porównanie procentowe rozpoczynania i długości okresu przebywania w wychowaniu przedszkolnym dzieci w latach 2007 i 2012	31
Wykres 5. Wskaźnik liczby dzieci w wieku 3-5 lat uczęszczających – do placówek wychowania przedszkolnego do ogólnej liczby dzieci w wieku 3-5 lat w %	31
Wykres 6. Średni wynik dziecka (liczba punktów w teście umiejętności) a czas edukacji w wychowaniu przedszkolnym.....	32
Wykres 7. Dzieci wg wieku w wychowaniu przedszkolnym w latach 2007-2012 (ogółem) w %.....	34
Wykres 8. Liczba dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego (w tys.)	35
Wykres 9. Dostęp uczniów I klasy szkoły podstawowej na lekcjach poza zajęciami informatycznymi do sprzętu informatycznego	40
Wykres 10. Udział % w ogólnej liczbie badanych klas, w których zajęcia prowadzi jeden nauczyciel oraz więcej nauczycieli	41
Wykres 11. Obowiązkowy język obcy w badanych szkołach podstawowych (klasa I).....	41
Wykres 12. Ustalony na podstawie dokonanej diagnozy potrzeb uczniów w badanych klasach I szkoły podstawowej okres adaptacji do warunków szkolnych	42
Wykres 13. Sposób zapoznania rodziców uczniów szkoły podstawowej z warunkami i sposobem realizacji podstawy programowej.....	43
Wykres 14. Porównanie warunków sanitarno-higienicznych w latach 2005-2012.....	46
Wykres 15. Całkowite zadowolenie rodziców dzieci sześciolletnich z edukacji dziecka	49
Wykres 16. Średnie dla dwóch pomiarów (jesień/lato) umiejętności matematycznych, przedstawione w podziale na dostępne ścieżki edukacyjne	51
Wykres 17. Średnie dla dwóch pomiarów (jesień/lato) umiejętności, związane z pisaniem, przedstawione w podziale na dostępne ścieżki edukacyjne	52
Wykres 18. Średnie dla dwóch pomiarów (jesień/lato) umiejętności niezbędne do nauki czytania, przedstawione w podziale na dostępne ścieżki edukacyjne.....	53
Wykres 19. Średnie wartości zmiany poziomu umiejętności matematycznych przedstawione w podziale na grupy wyróżnione ze względu na początkowy poziom umiejętności matematycznych w pięciu dostępnych ścieżkach edukacyjnych.....	53
Wykres 20. Średnie wartości zmiany poziomu umiejętności związanych z nauką pisania, przedstawione w podziale na grupy wyróżnione ze względu na początkowy poziom umiejętności niezbędnych do nauki pisania w pięciu dostępnych ścieżkach edukacyjnych	54
Wykres 21. Średnie wartości zmiany poziomu umiejętności związanych z nauką czytania przedstawione w podziale na grupy wyróżnione ze względu na początkowy poziom umiejętności niezbędnych do nauki czytania w pięciu dostępnych ścieżkach edukacyjnych.....	55

Spis zdjęć

Zdjęcie 1. Szkoła Podstawowa nr 15 w Gorzowie Wielkopolskim	13
Zdjęcie 2. Szkoła Podstawowa nr 6 im. Aleksandry Kujalowicz w Suwałkach	14
Zdjęcie 3. Sala lekcyjna w Publicznej Szkole Podstawowej nr 20 w Opolu.....	17
Zdjęcie 4. Szkolny plac zabaw przy Szkole Podstawowej nr 1 w Zielonej Górze.....	18
Zdjęcie 5. Wewnętrzny plac zabaw w Szkole Podstawowej nr 9 w Oświęcimiu	19
Zdjęcie 6. Szkoła Podstawowa nr 15 w Gorzowie Wielkopolskim	20
Zdjęcie 7. Publiczna Szkoła Podstawowa nr 5 z Oddziałami Integracyjnymi. im Karola Musiōła w Opolu	21
Zdjęcie 8. Publiczna Szkoła Podstawowa nr 5 z Oddziałami Integracyjnymi. im Karola Musiōła w Opolu	23
Zdjęcie 9. Sala lekcyjna w Szkole Podstawowej nr 15 w Gorzowie Wielkopolskim.....	45

